

A black speech bubble with a red and teal border, containing the white text 'LV'.

**Jauniešu valoda Latvijā:
latviešu un angļu valodas
prestīžs, prasme un
lietojums**

A black speech bubble with a red and teal border, containing the white text 'EN'.

Sociolingvistisks pētījums (2022–2024)

ISBN 978-9934-617-78-2

Jauniešu valoda Latvijā: latviešu un angļu valodas prestižs, prasme un lietojums. Sociolingvistisks pētījums (2022–2024). Justīne Bondare, Gunta Kļava.
Red. Gunta Kļava, Inita Vītola. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2024.

Izdevumā apkopoti Latviešu valodas aģentūras (LVA) pētījuma par latviešu un angļu valodas lietojumu jauniešu vidū (2022–2024) rezultāti. Apkopoti Justīnes Bondares veiktās aptaujas un pēc LVA pasūtījuma veiktās sabiedriskās domas aptaujas centra „SKDS” aptaujas dati. Abās Latvijas jauniešu aptaujās pēc līdzīgas metodoloģijas iegūti dati par latviešu un angļu valodas lietošanas paradumiem un lingvistisko attieksmi jauniešu vidū. Īpaša uzmanība pievērsta četriem savstarpēji saistītiem un valodas izvēli ietekmējošiem aspektiem: sociālo mediju valodas un globalizācijas ietekmei uz valodas izvēli; lingvistiskās attieksmes un sociālās identitātes jautājumiem; latviešu valodas lietojuma un valodu prasmes saistībai; valodu lomai un lietojumam dažādās sociolingvistiskajās jomās.

Recenzente: *Dr. philol.* Linda Lauze

Izdevumu sagatavojušas: Justīne Bondare, Gunta Kļava

Redaktore: Inita Vītola, Gunta Kļava

Dizainu un maketu izstrādājusi: Kristīna Bondare

Latviešu valodas
aģentūra

© Latviešu valodas aģentūra, 2024

© Dizains: Kristīna Bondare, 2024

SATURS

IEVADS	4
GLOBALIZĀCIJA UN VALODA	8
Multilingvisms Latvijā un Eiropā	8
Angļu valoda – globāla valoda	9
Angļu valodas ietekme uz Latvijas lingvistisko vidi: situācijas raksturojums	10
Sociālās tīklošanās vietnes: popularitāte un valodas izvēle	11
Secinājumi un ieteikumi	16
JAUNIEŠU VALODU PRASMES PAŠVĒRTĒJUMS	17
Latviešu valodas prasmes pašvērtējums	17
Angļu valodas prasmes pašvērtējums	18
Secinājumi un ieteikumi	19
VALODU LOMA UN SADALĪJUMS SOCIOLINGVISTISKAJĀS JOMĀS	20
Valodas izvēle dažādās saziņas situācijās	21
Valodu lietojums dažādu satura avotu izvēlē	24
Secinājumi un ieteikumi	26
LINGVISTISKĀ ATTIEKSME UN SOCIĀLĀ IDENTITĀTE	28
Valoda un izziņa	29
Valodu loma pašidentifikācijā	31
Secinājumi un ieteikumi	34
BŪTISKĀKIE SECINĀJUMI UN IETEIKUMI LATVIEŠU VALODAS NOZĪMES UN LIETOJUMA STIPRINĀŠANAI JAUNIEŠU MĒRĶGRUPĀ	35
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	37

IEVADS

Pētījums (2022–2024) veikts, lai noskaidrotu latviešu un angļu valodas izplatību un lomu Latvijas jauniešu vidū, jauniešu attieksmi pret abām valodām, kā arī lai izzinātu, kā saikni starp sociālo identitāti un dzimtās valodas lietojumu ietekmē angļu valodas izplatīšanās dažādās cilvēkdarbības jomās, tostarp sociālās tīklošanās platformās. Angļu valodas ietekmes pieaugums pasaulē, mūsdienu tehnoloģiju aktīva iesaiste saziņas procesos un informācijas ieguves nolūkos nosaka angļu valodas lietojuma palielināšanos īpaši jauniešu vidū. Šie faktori veido jauniešu lingvistisko uzvedību un attieksmi un sabiedrībā rosina aktīvas diskusijas un rada satraukumu par jauniešu lingvistisko reperturāru, dzimtās valodas lomu un vērtību.

Pētījumā apzināti tie ekstralingvistiskie faktori, kas ietekmē lingvistisko attieksmi un uzskatus par valodām, valodu lietojumu gan mutvārdu saziņā, gan sociālās tīklošanās vietnēs. Datu analīzē ņemta vērā valodu lietojuma vēsture Latvijā, valodu lietojuma attīstība dažādās sociolingvistiskajās jomās un izmaiņas valodu prasmē.

Pētījumu par angļu valodas ietekmi uz latviešu valodu nav daudz. Izprotot angļu un latviešu valodas lietojuma tendences mūsdienās, šo valodu nozīmi jauniešu identitātē, var turpināt diskusiju par to, kas īsti veicina tās vai citas valodas dominanci, kāda vieta un loma (statuss) ir latviešu un angļu valodai, kā sekmēt izpratni par bagātas un koptas latviešu valodas vērtību un funkcijām sabiedrībā, īpaši jauniešu vidū. Pētījuma rezultāti palīdz noskaidrot valodu funkcijas modernā un daudzvalodīgā sabiedrībā, apzināt atsevišķus valodu konkurences aspektus, kā arī iezīmēt valsts, sabiedrības un indivīda lomu valodas etnolingvistiskās vitalitātes jeb valodas dzīvotspējas nodrošināšanā.

Šajā pētījumā analizēts Latvijas jauniešu viedoklis par latviešu un angļu valodas lietošanas paradumiem un lingvistisko attieksmi. Pētījuma mērķis ir noskaidrot Latvijas jauniešiem aktuālās valodas un pētī jauniešu lingvistisko uzvedību, īpašu uzmanību pievēršot:

- 1) sociālo mediju valodai, valodas lietojuma tendencēm pasaulē un to ietekmei uz valodas izvēli,
- 2) lingvistiskajai attieksmei un valodai kā sociālās identitātes komponentam,
- 3) valsts valodas lietojuma un valodu prasmes saistībai,
- 4) valodu lomai dažādās sociolingvistiskajās jomās.

Pētījuma dati ļauj identificēt tās sociolingvistiskās jomas, kurās novērojams pastiprināts angļu valodas lietojums, kā arī galvenos sociālos aspektus, kas ietekmē lingvistisko attieksmi un valodas izvēli dažādās situācijās. Pētījumā iegūtie kvantitatīvie dati ļauj izprast jauniešu latviešu un angļu valodas lietojuma izvēli komunikācijā gan digitālajā vidē, gan ar draugiem skolā un ārpus mājas. Datu analīze ļauj noteikt galvenās valodas lietojuma tendences un faktorus, kas ietekmē izvēli sazināties vienā no šīm valodām, rosinot diskusiju par latviešu un angļu valodas statusu mūsdienu sabiedrībā, priekšstatiem par multilingvisma sniegtajām priekšrocībām, kā arī valodas ietekmi sociālās identitātes konstruēšanā.

Termins „multilingvisms” šajā pētījumā lietots kā virsjēdziens, kurā iekļauta arī bilingvisma izpratne. Multilingvisms tiek definēts gan indivīda, gan kādas kopienas vai organizācijas un arī valsts līmenī, ar to saprot vairāk nekā vienas valodas lietojumu ikdienā. Tradicionāli multilingvisma pētījumos uzsvars likts uz valodas prasmi, taču mūsdienās vērojama tendence izcelt valodas lietojumu kā vienu no noteicošajiem kritērijiem multilingvisma noteikšanai.

Kaut gan pētījumā iegūti dati arī par skolēnu valodas prasmju pašvērtējumu, galvenā uzmanība pievērsta valodas izvēlei komunikācijā dažādās sociolingvistiskajās jomās un angļu valodas ietekmei sociālās tīklošanās vietnēs un jauniešu valodā.

Pētījumā sniegts ieskats multilingvisma tendencēs Latvijā un Eiropā, īpašu uzmanību pievēršot angļu valodas ietekmei uz Latvijas lingvistisko ainavu. Atsevišķa nodaļa veltīta angļu valodas kā globālas valodas lietojuma raksturojumam un valodas izvēles tendencēm sociālās tīklošanās vietnēs.

Šī pētījuma aktualitāti nosaka angļu valodas ietekme īpaši uz jaunākās paaudzes valodu lietojuma paradumiem, sabiedrībā pieaugošais satraukums par angļu valodas lomas pieaugumu, tās ietekmi uz latviešu valodas gramatiku un leksiku un dzimtās, resp., latviešu, valodas kvalitāti jauniešiem.

Pētījuma izstrādē izmantota gan kvantitatīvā – aptauja – gan kvalitatīvā – intervija – metode. Lai iegūtu kvantitatīvus datus par jauniešu valodu lietojuma paradumiem un noskaidrotu potenciālo latviešu un angļu valodas lomu jauniešu ikdienas saziņā, pētījumā apkopotu dati no vairākām aptaujām.

Viena no aptaujām sniedz datus par dominējošo valodu Latvijas jauniešu vidū [Bondare 2023d]. Tā sastāv no divām daļām: „Bilingva valodas profils” un „Valodas lietojums”. „Bilingva valodas profils” (*„Bilingual Language Profile”*) ir latviešu valodā

adaptēta starptautiski atzīta aptauja pētniekiem un pedagogiem, un tās galvenais mērķis ir noteikt dominējošo valodu starp divām valodām [Birdsong, Gertken, Amengual 2012]. Tā izstrādāta ar nolūku atspoguļot valodas dominances mainīgo raksturu un izcelt tās ietekmējošos faktorus, tostarp vecumu, kādā apgūta valoda, apguves ilgumu, lietošanas biežumu un funkcijas, lingvistisko vidi, lingvistisko attieksmi un valodas prasmi. Aptauja sadalīta četrās daļās: valodas lietojuma vēsture, procentuāls valodas lietojums ikdienā, valodas prasme, lingvistiskā attieksme. Katra no šīm daļām apskata citu valodas dominances šķautni, un dominances skalas autori nošķir valodas dominances jēdzienu no valodas kompetences. Dominance ir relatīvs lielums, kas dzīves laikā var mainīties [Gertken, Amengual, Birdsong 2014]. Lai netiktu ietekmēta aptaujas pašvērtēšanas funkcionalitāte, kas ļauj tiešsaistē aprēķināt aptaujāto respondentu valodas dominances skalas rezultātu, atsevišķi izveidota aptauja daļa „Valodas lietojums”, kurā noskaidroti latviešu un angļu valodas lietojuma aspekti jauniešu vidū.

Balstoties uz iepriekš minētajā aptaujā iegūtajiem rezultātiem, lai nodrošinātu aptaujas reprezentativitātes rādītājiem nepieciešamos raksturlielumus, tika izveidota tiešsaistes socioloģiskā aptauja, ko pēc Latviešu valodas aģentūras (LVA) metodoloģijas un pasūtījuma veica pētījumu centrs „SKDS” (2023). Abas aptaujas veido divas daļas, kas sīkāk sadalītas septiņās apakšnodalās (1. tabula).

1. tabula. Aptaujas jautājumu tematiskais sadalījums

1. daļa
1.1. Individīda valodas lietojuma vēsture
1.2. Procentuāls valodas lietojums
1.3. Valodu prasme
1.4. Lingvistiskā attieksme I
2. daļa
2.1. Valoda sociālās tīklošanās vietnēs
2.2. Sociolingvistiskās jomas un valodu funkcijas
2.3. Lingvistiskā attieksme II

Šajā pētījumā analizēti abu aptauju dati (2. tabula), kas dažu respondentu atlases metodoloģijas atšķirību dēļ turpmāk tiek atšifrētas atsevišķi – *aptauja 2022* [Bondare 2023d] un *aptauja 2023*.

2. tabula. Respondentu vecumgrupas

Aptauja 2022		Aptauja 2023	
Vecums	Respondentu skaits	Vecums	Respondentu skaits
14–15	133	15–16	115
16–17	136	17	109
18 un vairāk	138	18 un vairāk	87
Kopā	407	Kopā	311

Aptauju datu analīzei un salīdzināšanai šajā pētījumā respondenti dalīti divās vecumgrupās: respondenti, kas nav sasnieguši 18 gadu vecumu, un respondenti, kuriem ir 18 un vairāk gadu.

Aptauja 2022 organizēta klātienē, taču ne visi skolēni, kas izpildīja 1. daļu, atbildēja uz 2. daļas jautājumiem, tādēļ šeit respondentu skaits atšķiras. Līdz ar to, kaut arī aptaujas 2023 respondentu skaits ir nemainīgs (311 respondenti), kopējais respondentu skaits pirmajā un otrajā daļā ir atšķirīgs. Uz pirmās daļas jautājumiem atbildējuši 711 (311 + 407) respondenti, uz otrās daļas jautājumiem – 606 (311 + 295) respondenti.

Aptaujas jautājumos, kuros izmantota Likerta skala, atšķiras iedaļu skaits – *aptaujā 2022* ir piecas iedaļas (1–5), *aptaujā 2023* – septiņas iedaļas (0–6). Datu analīzē izstrādātas atsevišķas diagrammas, lai redzētu galvenās tendences rezultātos, un sniegti paskaidrojoši komentāri. Katram datu apkopojuma attēlam pievienota norāde uz respondentu skaitu, kas ļauj identificēt aptauju.

3. tabula. *Aptaujas 2022 un aptaujas 2023 atšķirības*

	Aptauja 2022	Aptauja 2023
Respondentu skaits	407 un 295	311
Vecuma amplitūda	14–25	15–19
Ģeogrāfiskais pārklājums	2 vidusskolas Vidzemē – klātie, Latvija – tiešsaiste	Latvija, tiešsaiste
Aptaujas norises laiks	01.05.2023.–15.06.2023.	28.11.2022.–02.01.2023.
Aptaujas metode	kombinēti (klātie un interneta aptauja)	interneta aptauja

Savukārt kvalitatīvās metodes – intervijas ar jauniešiem – izmantošana ļāva iegūt precīzākus un padziļinātus datus par latviešu un angļu valodas lietojumu jauniešu vidū.

Analizējot aptauju rezultātus, izmantoti arī sarunu ar jauniešiem rezultāti. Tās ir J. Bondares veiktās padziļinātās daļēji strukturētās intervijas ar 10 jauniešiem vecumā no 17 līdz 25 gadiem [Bondare 2023a]. Savukārt LVA organizētajā jauniešu valodas tūrē „Nemot un dodot topu par citu (Rainis)”, apmeklētās vairāk nekā 60 Latvijas vidusskolas, pasākumu dalībnieku skaits ir vairāk nekā 2000 vidusskolas posma skolēnu) uzrunāti 9.–12. klašu skolēni un noskaidrota jauniešu attieksme pret aktuāliem anglicismiem un apzināta angļu un latviešu valodas nozīme viņu ikdienā [Bondare 2024]. Valodas tūre īstenota 2023. gadā, apmeklētās vairāk nekā 60 Latvijas vidusskolas, pasākumu dalībnieku skaits ir vairāk nekā 2000 vidusskolas posma skolēnu.

GLOBALIZĀCIJA UN VALODA

Multilingvisms Latvijā un Eiropā

Mūsdienās arvien pieaug sabiedrības daļa, kas prot vairākas valodas. Lai arī grūti noteikt precīzu multilingvu skaitu, tiek uzskatīts, ka vismaz puse pasaules iedzīvotāju prot vairāk nekā vienu valodu [Ansaldo et al. 2008; Grosjean 2010] un ka daudzvalodība ir tipiska lielākās daļas pasaules iedzīvotāju ikdienas iezīme [Montanari, Quay 2019].

Eiropas Parlamenta (EP) veiktā Eirobarometra aptauja liecina, ka nedaudz vairāk nekā puse Eiropas iedzīvotāju (59 %) spēj sarunāties vismaz vēl vienā valodā, kas nav viņu dzimtā valoda. Šī statistika ir augusi par 3 % salīdzinājumā ar 2012. gadā veikto aptauju. 95 % Latvijas respondentu apgalvo, ka spēj lietot vismaz vienu valodu papildus dzimtajai, turklāt ir tikai deviņas dalībvalstis, kurās vismaz puse spēj lietot divas valodas papildus dzimtajai, un Latvija ir viena no tām [Eirobarometrs 2024]. Šim, protams, ir vēsturiski noteikti iemesli – Latvija atradās PSRS sastāvā 50 gadus, tādēļ tā nav sakritība, ka vislielākais cilvēku īpatsvars, kas krievu valodu kā otro valodu prot labāk par pamata līmeni, ir Lietuvā (55 %), Latvijā (51 %) un Igaunijā (39 %), valstīs, kurās ir ievērojama krievvalodīgo minoritāte [Eirobarometrs 2024].

Multilingvisms pieaug arī Latvijā – saskaņā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) veikto PISA 2018 pētījumu, kurā aptaujāti 15 gadus veci skolēni no 79 valstīm, Latvijā vairāk nekā 90 % aptaujāto skolēnu ikdienā sazinās divās vai vairāk valodās. Angļu valoda ir visbiežāk apgūtā svešvaloda – 2020. gadā vairāk nekā 90 % Eiropas Savienības (ES) skolēnu apguva angļu valodu vismaz vienā izglītības pakāpē gandrīz visās ES valstīs [OECD 2020:129]. Eirobarometra aptaujas respondenti 11 ES valstīs vairāk nekā 2012. gadā piekrīt apgalvojumam, ka valodu prasmju uzlabošanai jābūt valsts valodas politikas prioritātei, un lielākais pieaugums reģistrēts Maltā (92 %, +17), Latvijā (71 %, +13) un Portugālē (82 %, +10) [Eirobarometrs 2024].

ES vadmotīvs ir „Vienoti dažādībā”, resp., multilingvisms ir viens no ES pamatprincipiem. Multilingvisma politika ES tiek veicināta, realizējot dažādas iniciatīvas, piemēram, programmu „Erasmus+”, sadarbojoties ar starptautiskām organizācijām un izstrādājot mācību materiālus multilingvālām klasēm u. c. Savukārt Eiropas Nacionālo valodas institūciju federācijas (EFNIL) biedru – ES dalībvalstu galveno vai valstisko valodas politikas institūciju – misija ir „valstu oficiālo, standartizēto valodu atbalstīšana ar zinātnisko pētījumu, kā arī valodas statusa un valodas kultūras stiprināšanas pasākumu starpniecību” [EFNIL 2009].

Plānots, ka no 2026./2027. mācību gada kā otrā svešvaloda būs jānodrošina kāda no ES oficiālajām valodām – šis plāns ir daļa no ES rosinājuma apgūt divas

svešvalodas papildus dzimtajai valodai, tomēr angļu valodas pieaugošās ietekmes un augsta sociālā prestiža dēļ atšķiras uzskati par to, kas ir svarīga un ekonomiski izdevīga svešvaloda. Eurobarometra aptaujā angļu valoda ierindojas pirmajā vietā kā valoda, kas tiek uzskatīta par noderīgu personas attīstībai, turklāt vairāk nekā trīs ceturtdaļas (79 %) eiropiešu uzskata, ka tā ir svarīga valoda, ko mācīties bērniem. Rezultātā var mazināties ne tikai citu svešvalodu, bet arī dzimtās valodas apguves pievilcība un lietojums.

Latvijā šo un līdzīgus problēmjautājumus risina, īstenojot valsts valodas politiku. Piemēram, Valsts valodas politikas pamatnostādnēs 2021.–2027. gadam ir norāde uz krievu un angļu valodas pozīciju izmaiņām īpaši jaunākajā paaudzē [VVPP 2021–2027]. Angļu valoda ir visbiežāk prastā svešvaloda Latvijā, šāda tendence novērojama jau vairākus gadus. LVA regulāri veiktajos valodas situācijas pētījumos konstatēts, ka, piemēram, 2019. gadā [Valodas situācija 2016–2020: 64–65] angļu valodu prata 54 % respondentu un 82 % jaunākās paaudzes (18–34 gadi) respondentu, 2023. gadā veiktā valodas situācijas izpēte apliecina angļu valodas prasmes pieaugumu jaunākās paaudzes respondentu grupā, kas ir arī šī pētījuma mērķgrupa. Angļu valodas pratēju (dažādos prasmes līmeņos) īpatsvars šajā grupā ir 96,9 % [Valodas situācija 2023: 11].

Valsts valodas politikas pamatnostādnēs 2021.–2027. gadam (VVPP 2021–2027) noteikts: „Valsts valodas politikas virsmērķis 2021.–2027. gadam ir nodrošināt latviešu valodas kā vienīgās konstitucionāli noteiktās valsts valodas ilgtspēju, tās lietojumu visās sabiedrības darbības jomās, sekmējot valodas izpēti un valodas resursu attīstību un digitalizāciju, stiprinot sabiedrības līdzdalību un individuālo atbildību valsts valodas politikas īstenošanā.” [MK rīkojums Nr. 601] Šajās pamatnostādnēs izvirzīti 11 būtiski jautājumi, kuri risināmi, lai sasniegtu valsts valodas politikas virsmērķi.

Veiktā pētījuma mērķis saskan ar VVPP 2021–2027 izcelto un sabiedrībā risināmo jautājumu par angļu valodas funkciju un lietojuma pieaugumu: „Angļu valodas straujā izplatība daudzās sabiedrības dzīves jomās pasaulē un Latvijā, sabiedrības un indivīdu pārliecība par angļu valodas nepieciešamību (īpaši tādās nozarēs kā uzņēmējdarbība, zinātne, augstākā izglītība), angļu valodas valdošās pozīcijas interneta vidē ietekmē jauniešu komunikācijas paradumus un mazina latviešu valodas lietojuma un apguves pievilcību.” [MK rīkojums Nr. 601]

Angļu valoda – globāla valoda

Britu valodnieks Deivids Kristals (*David Crystal*) apgalvo – lai kādu valodu varētu uzskatīt par globālu, tai jābūt īpašam statusam pasaules valstīs [Crystal 2003: 4], un to var iegūt vairākos veidos. Pirmkārt, valodai var piešķirt valsts valodas statusu, tai kļūstot par galveno saziņas līdzekli tiesu un valsts pārvaldes institūcijās, mācību iestādēs un plašsaziņas līdzekļos un citur. Angļu valoda šajā ziņā izvirzās pirmajā vietā – tai ir oficiālās valodas statuss (*de jure* vai *de facto*) 58 pasaules valstīs, un 15 valstīs tā ir likumdošanas un izglītības *de facto* valoda. Šajās valstīs angļu valodas prasme ir īpaši būtiska, lai veidotu sekmīgu karjeru un nodrošinātu savu un tuvinieku labklājību. Otrkārt, valodas popularitāte var tikt veicināta, lietojot to kā otro valodu (L2) vai mācoties to kā primāro svešvalodu. Ir neiespējami noteikt kopējo cilvēku

skaitu, kas lieto angļu valodu kā L2, taču D. Kristals jau 2003. gadā lēsa, ka angļu valodas kā L2 lietotāju skaits pārsniedz angļu valodas kā dzimtās valodas lietotājus proporcijā trīs pret vienu [Crystal 2003: 69], un šis skaits mūsdienās neapšaubāmi ir audzis.

Angļu valoda ir populārākā svešvaloda, kas tiek mācīta pasaules skolās – tā kļuvusi par galveno svešvalodu vairāk nekā 100 valstīs, bieži vien izstumjot citas valodas, piemēram, franču vai spāņu [Crystal 2003: 5]. Arī ES vidējās izglītības pakāpē 95,7 % skolēnu mācās angļu valodu [Eurostat 2020], un Latvijā visbiežāk apguvei tiek piedāvāta un izvēlēta angļu valoda [Oficiālās statistikas portāls 2022]. Angļu valodas mācību kursi ir populāri pieaugušo vidū, jo angļu valodas prasme nepieciešama, lai „apmierin[ātu] vēlmi pēc komerciāla, kulturāla un tehnoloģiska kontakta ar ārpasauli” [Crystal 2003: 5].

Angļu valodas ietekme uz Latvijas lingvistisko vidi: situācijas raksturojums

Angļu valoda mūsdienu pasaulē nenoliedzami funkcionē kā *lingua franca*¹ [Graddol 2003: 29], angļu valodas apguve un lietojums savieno mūs ar ārpasauli, tās sniegto informāciju un piedāvātajām iespējām. Kā norādīts LVA pētījumā „Valodas situācija Latvijā: 2016–2020” [Valodas situācija 2016–2020: 64]: „[...] ja vēl pirms desmit gadiem angļu valodas lietojums ikdienā sabiedrības dzīvē bija lielākoties nepieciešams atsevišķās jomās (tūrismā, starptautiskajā uzņēmējdarbībā, augstākajā izglītībā, jauniešu subkulturās u. c.), taču pašlaik gan angļu valodas pratēju skaita, gan valodas prasmes līmeņa pieauguma, gan prestiža ziņā jaunākās paaudzes respondentu grupā tā kļūst par otru svarīgāko valodu Latvijā lietoto valodu kopumā.”

Angļu valodas prasmes nozīme salīdzinājumā ar citu svešvalodu prasmi sabiedrībā tiek vērtēta visaugstāk, kas liek secināt, ka angļu valoda tiek uzskatīta par valodu ar sociālu un ekonomisku vērtību. Piemēram, 2023. gadā LVA veiktās valodas situācijas izpētes dati rāda, ka angļu valodas prasmes nozīme pieaug, īpaši tas vērojams respondentu viedoklī par jaunākajai paaudzei nepieciešamajām valodu prasmēm. Vērtējot dažādu valodu prasmes nepieciešamību Latvijas iedzīvotājiem, 93,3 % respondentu norādījuši, ka Latvijā bērniem un jauniešiem jāprot latviešu valoda, bet arī liels īpatsvars – 89,4 % – respondentu norādījuši tieši uz angļu valodas prasmes nepieciešamību šajā grupā [Valodas situācija 2023: 41].

Angļu valodas loma neapšaubāmi pieaug – tā tiek izmantota gan mutvārdu, gan rakstveida saziņā, tiek lietota pārmaiņus ar latviešu valodu, pārslēdzoties no vienas valodas uz otru, resp., saziņā tiek izmantota koda maiņa jeb valodu mija (*language interaction*), kas šajā pētījumā izvēlēts par virsterminu (ietver arī koda jaukšanu un aizguvumu ienākšanu valodā). Valodu mija apzīmē situāciju, kad indivīds lieto divas vai vairākas valodas vienā saziņas situācijā. J. Bondares maģistra darbā „Koda jaukšana Latvijas jauniešu vidū: lingvistiskā attieksme un ekstralingvistiskie faktori” secināts, ka angļu un latviešu valodas jaukšana jauniešu vidū ir diskursa stratēģija, ar kuras palīdzību notiek pielāgošanās sarunas dalībniekiem un sociālajam kontekstam.

¹ *Lingua franca* ir „neoficiāla starpniekvaloda, kas noteiktā reģionā tradicionāli un sistemātiski tiek lietota komunikācijā starp dažādu valodu kolektīvu runātājiem, parasti darba vai tirdzniecības vajadzībām” [Baltiņš, Druvieta 2017: 138].

Turklāt angļu valodas lietojums vienaudžu vidū var palīdzēt sasniegt kādu komunikatīvu mērķi (mazināt sarunas formalitāti, risināt konfliktu utt.) un norādīt uz sociālo identitāti jauniešu savstarpējā komunikācijā [Bondare 2023a: 73]. Tātad angļu valodai ir nozīmīga loma jauniešu identitātes konstruēšanā, un šajā vecumposmā angļu valoda var gūt virsroku pār latviešu valodu vairākās sociolingvistiskajās jomās un funkcijās.

Pētījumā arī secināts, ka latviešu valoda joprojām ir dominējošā valoda tās agrās apguves un lietojuma dēļ daudzās nozīmīgās sociolingvistiskajās jomās (izglītībā, saziņā ar ģimeni, skolotājiem un darba devējiem utt.). Tomēr pozitīva lingvistiskā attieksme pret angļu valodas lietojumu un valodas lietojuma iespēju daudzveidība tuvina abas valodas lingvistiskajā hierarhijā. Angļu valoda tiek uzskatīta par sociāli izdevīgu valodu, kuras prasme ļauj ne tikai iegūt draugus visdažādākajos pasaules nostūros, satuvināties ar vienaudžiem un dalīties ar sociālajos medijos populāriem jokiem jeb mīmiem, bet arī iepazīt pēc iespējas daudzveidīgāku saturu, kas pieejams internetā, iegūt izglītību ārzemēs vai ceļot u. tml. [Bondare 2023d]

Angļu valodas ietekme skatāma ne tikai sociolingvistiskā aspektā – analizējama arī tās ietekme, piemēram, uz latviešu valodas vārddarināšanas paņēmieniem, to produktivitāti, valodu mijas veidiem utt. Jaunvārdu analīze liecina, ka motivētārvārda izvēlē pārsvaru mūsdienās gūst angļu valodas vārdi, un izmaiņas paņēmienu produktivitātē var norādīt uz izmaiņām valodas izjūtā [Bondare 2023b]. Izmaiņas valodas uztverē savukārt atspoguļojas valodu mijas valdošajās tendencēs. Angļu valodas elementu izmantojums latviešu valodā var būt plašs – latviešu valodas teikumos tiek ievietotas gan atsevišķas angļu valodas vienības, gan frāzes, var notikt angļu valodas sintaktisko konstrukciju pārņemšana latviešu valodā, nereti gan mutvārdu, gan rakstveida saziņā notiek pilnīga pāreja no latviešu valodas uz angļu valodu [Bondare 2023c].

Kaut arī latviešu valoda joprojām ir visbiežāk lietotā valoda un ir jauniešu saziņas pamatvaloda, angļu valodai ir pietiekami svarīga loma: tas visspilgtāk izpaužas jaunākās paaudzes ikdienas komunikācijā un ietekmē ne tikai valodu lietošanas paradumus un abu valodu prasmi, bet arī jauniešu lingvistisko attieksmi, valodas izjūtu, maina sociālās identitātes konstruēšanas stratēģijas. Jebkuras izmaiņas valodu hierarhijā ir svarīgi fiksēt, lai noskaidrotu situācijas attīstības tendences un noteiktu valodas politikas mērķus un nepieciešamos pasākumus mērķu sasniegšanai.

Sociālās tīklošanās vietnes: popularitāte un valodas izvēle

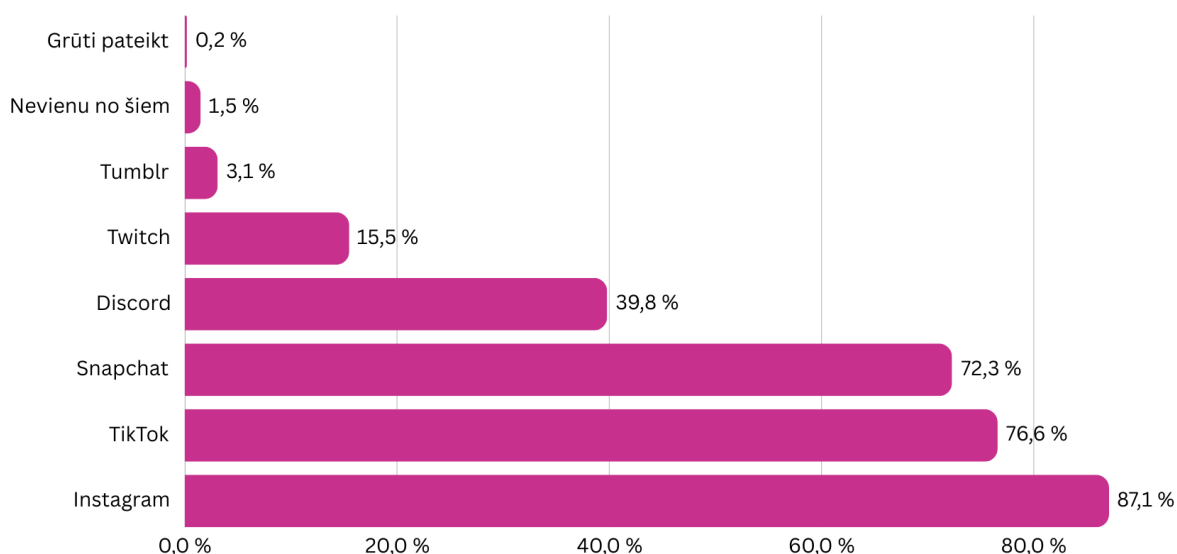
Angļu valoda sniedz pieeju pasaulei, un uzskatāms piemērs tam ir angļu valodas *lingua franca* loma internetā, īpaši sociālo mediju platformās. Saskaņā ar 2023. gada janvārī veikto statistiku, angļu valoda ir populārākā tīmekļa satura valoda – tā lietota 58,8 % vietņu [Statista 2023a].

Sociālo tīklošanās vietņu izmantošana jauniešu vidū ir ikdienas pieredze, jaunieši sociālos medijus izmanto biežāk nekā jebkādu citu sociālo saziņu, piemēram, 2023. gadā ASV veiktā pētījumā secināts, ka 95 % jauniešu (13–17 gadi) izmanto sociālās tīklošanās vietnes un vairāk nekā trešdaļa dara to gandrīz visu laiku [Office of the Surgeon General 2023].

2022. gadā veikta Eurostat aptauja ar mērķi uzzināt, kādām vajadzībām ES dalībvalstu iedzīvotāji izmanto internetu. Tajā minētas šādas aktivitātes: piedalīšanās sociālās tīklošanās vietnēs, tiešsaistes ziņu vietņu lasīšana, internetbankas lietošana, tiešsaistes kursu apmeklēšana. Aptaujas rezultāti liecina, ka visā Eiropas Savienībā jaunieši daudz biežāk lieto sociālos medijus nekā pieaugušie – no iepriekš minētajām aktivitātēm vislielākā atšķirība starp jauniešu un pieaugušo īpatsvaru bija dalība sociālajās tīklošanās vietnēs. Latvijā 71,19 % pieaugušo (Eurostat aptaujā tas aptver respondentus no 16 līdz 74 gadiem), kas ir augstāk nekā ES vidējais rādītājs (58,14 %), un 94,23 % jauniešu (respondenti vecumā no 16 līdz 29 gadiem). Šāda atšķirība redzama visās 27 statistikā iekļautajās ES dalībvalstīs [Eurostat 2022].

Tālāk analizētie aptaujas dati atspoguļo Latvijas jauniešu sociālo mediju lietošanas paradumus, ieskaitot visbiežāk izmantotos sociālajos medijos, sociālajos medijos pavadīto laiku un komunikācijas valodas izvēli.

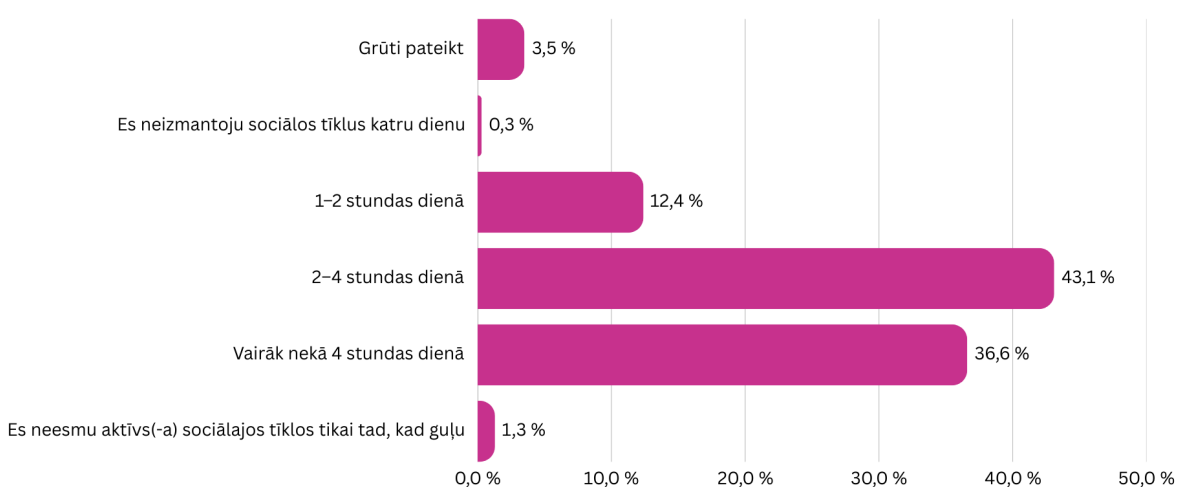
Jauniešiem lūgts atzīmēt sociālās tīklošanās vietnes, kurus viņi lieto katru dienu, un 1. attēlā redzams, ka visbiežāk lietoti ir *Instagram*, *TikTok* un *Snapchat*. Sievietes (n = 385) galvenokārt izmanto *Instagram*, *Snapchat* un *TikTok*, taču vīrieši (n = 221) lielākoties izvēlas *Instagram*, *Discord* un *TikTok*. Visas minētās sociālās tīklošanās vietnes ļauj publicēt, apskatīt un sūtīt fotoattēlus, videoklipus un teksta ziņojumus. Šo sociālās tīklošanās vietņu popularitāte pēc dzimuma sakrīt ar pasaules statistiku – 2023. gada sākumā 51 % *Snapchat* lietotāju bija sievietes [Statista 2023e], turpretī 67,7 % *Discord* lietotāju bija vīrieši. Šīs sociālās tīklošanās vietnes parādās arī statistikā, kurā uzskaitītas visbiežāk lietotās sociālās tīklošanās vietnes visā pasaulē 2023. gada janvārī – pasaules statistikā pirmo vietu ieņem *Facebook* [Statista 2023b], taču to iespējams skaidrot ar to, ka pasaules statistikā aptaujāti ne tikai jaunieši. Jaunieši, saskaņā ar *Facebook* veiktu pētījumu, *Facebook* uzskata par vietni cilvēkiem vecumā no 40 līdz 50 gadiem, turklāt jaunieši *Facebook* saturu uztver kā garlaicīgu, maldinošu un negatīvu [The Verge 2021]. Tikai 4,8 % no aptaujātajiem dalībniekiem vecumā no 13 līdz 17 gadiem lieto *Facebook* [Statista 2023c], savukārt globālā statistika liecina, ka apmēram 20 % *Snapchat* lietotāju ir vecumā no 13 līdz 17 gadiem [Statista 2023d].

1. attēls. Biežāk lietotās sociālās tīklošanās vietnes, n = 606.

Aptaujātie jaunieši ir aktīvi sociālās tīklošanās vietņu lietotāji (sk. 1. att.) – 43,1 % respondentu sociālos medijus lieto 2–4 stundas dienā, un 36,6 % respondentu sociālos medijus lieto vairāk nekā 4 stundas dienā, turklāt aktīvāki sociālo mediju lietotāji ir respondenti līdz 18 gadu vecumam. Protams, grūti izvērtēt precīzi, cik stundas tiek pavadītas tiešsaistē, jo mainījušies interneta lietošanas paradumi, tādēļ „tu neatvēli noteiktu laiku, lai „dotos tiešsaistē” – tu lielu daļu laika vienkārši atrodies tiešsaistē” [Dovchin et al. 2017]. Tas nozīmē, ka tad, kad jaunietis aktīvi neiepazīst sociālās tīklošanās vietņu saturu, skatoties videoklipus vai lasot ziņas, saturs var tikt uzņemts pasīvi, primārās aktivitātes fonā uzliekot *YouTube* videoklipus vai saņemot paziņojumus. Arī ASV veiktais statistiskais apkopojums liecina, ka 46 % pusaudžu vecumā no 13 līdz 17 gadiem lieto internetu „gandrīz pastāvīgi” [Vogels, Gelles-Watnick, Massarat 2022] un pusaudžu (vecumā no 13 līdz 19 gadiem) vidējais laiks, kas pavadīts sociālās tīklošanās vietnēs, sasniedz 4,8 stundas dienā [Rothwell 2023].

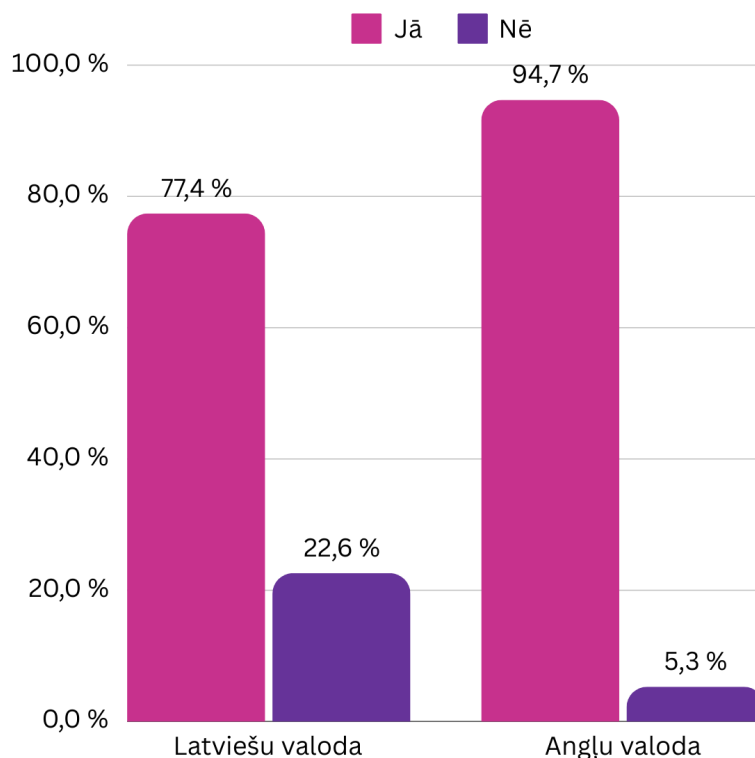
ES statistika liecina, ka ES valstīs jaunieši, kas ir vecumā no 16 līdz 29 gadiem un ikdienā lieto internetu, pārsniedz 94 %, turklāt Latvijā internetu ikdienā lieto 99 % jauniešu [Eurostat 2022]. Tas nozīmē, ka pieaugošs ekrānlaiks ir raksturīgs jaunākajai paaudzei visā pasaulē, ne tikai Latvijā vai atsevišķos reģionos. Kopumā jaunieši izmanto sociālos medijus un internetu biežāk nekā pieaugušie, un ir pamats domāt, ka šī tendence turpināsies, tādēļ digitālās vides nozīmes pieauguma dēļ arvien svarīgāks kļūst jautājums par komunikācijas un aplūkotā satura valodas izvēli.

2. attēls. Sociālajās tīklošanās vietnēs pavadītais laiks, n = 606.

Apskatot, kuras valodas un kāpēc jaunieši lieto komunikācijai sociālās tīklošanās vietnēs, ir svarīgi, jo „tīmeklis jau sen nav tikai kibertelpa, kur apkopota formāla informācija vai tiek pārdots kāds produkts vai pakalpojums, tīmeklis ir vesela sabiedrības dzīve, kuru veido tiešsaistes kolektīvi. Nenoliedzami, tīmeklī dominē lielās pasaules valodas, taču arī kibertelpā, tieši tāpat kā reālajā dzīvē, ir situācijas, kurās dzimtā valoda vienmēr būs pirmā izvēle, un, kamēr tīmekli lieto cilvēki, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda, tikmēr tajā tiks veidots arī saturs.” [Požarnova 2021: 155]

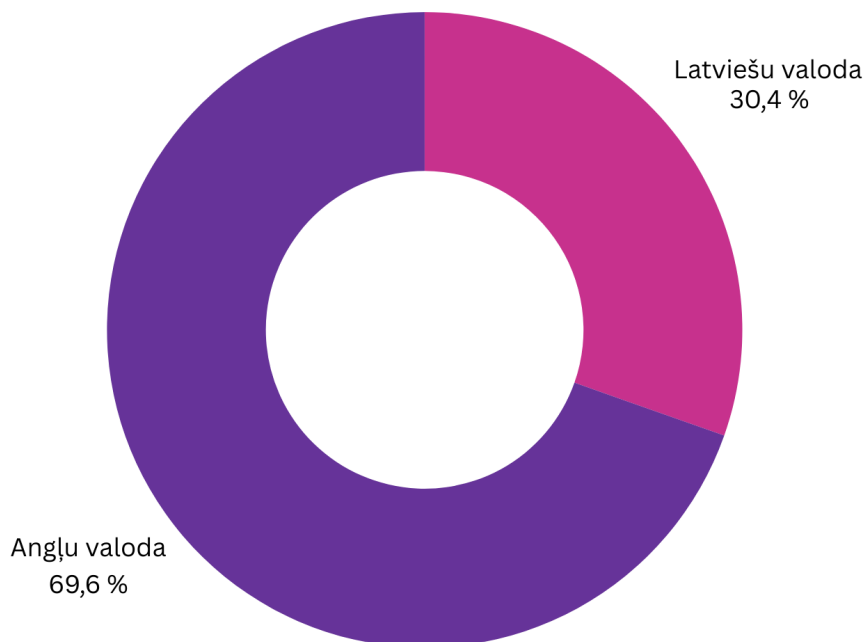
Aptuveni 20 % tiešsaistes satura ir pieejams angļu valodā, un šis īpatsvars sarūk, citām pasaules valodām kļūstot pieejamām digitālajā vidē [OBDILCI, 2024]. Latviešu valoda ir viena no tām, taču svarīgi uzzināt, vai jaunākā paaudze lieto latviešu valodu arī kibertelpā. Šajā pētījumā uzmanība pievērsta latviešu un angļu valodai, tādēļ jauniešiem uzdoti jautājumi par latviešu un angļu valodas lietojumu komunikācijai sociālās tīklošanās vietnēs. 3. attēlā apkopotas atbildes uz jautājumiem par abām šīm valodām.

3. attēls. Jauniešu valodas izvēle komunikācijai sociālās tīklošanās vietnēs, n = 606.

Dati liecina, ka jaunieši virtuālajā komunikācijā lieto gan latviešu, gan angļu valodu, taču izteikts ir angļu valodas dominējošais stāvoklis – 22,6 % respondentu latviešu valodu šajā jomā nelieto. Nozīmīgu atšķirību sievietēm un vīriešiem atbildēs nav, taču redzamas atšķirības latviešu valodas lietojumā, ja ņem vērā respondentu vecumu – vairāk latviešu valodu komunikācijai lieto jaunieši vecumā virs 18 gadiem. Šo atšķirību var skaidrot ar sociālās grupas favorītismu un jutību pret vienaudžu sociālo spiedienu, kas visvairāk izpaužas agrīnajā pusaudžu vecumā [Tarrant et al 2001; Tanti et al. 2011]. Populāru anglicismu lietojums un kopīgs runas stils var marķēt pusaudža sociālo identitāti, savukārt, sasniedzot pilngadību, jaunieši paplašina savu paziņu loku, ienāk darba tirgū, iegūst augstāko izglītību un, iespējams, pievērš lielāku uzmanību kolektīvajai identitātei, tādēļ latviešu valodai ir plašāks lietojums, ņemot vērā sociolingvistiskās jomas.

Papildus jautājumiem par latviešu un angļu valodu atsevišķi uzdots jautājums par to, kuru valodu sociālās tīklošanās vietnēs viņi lieto biežāk. Arī šī jautājuma atbildes liecina par angļu valodas dominanci neatkarīgi no dzimuma un vecuma (sk. 4. att.).

4. attēls. Biežāk lietotā valoda sociālās tīklošanās vietnēs, n = 606.

Pētījumos par dzimtās un angļu valodas lietojumu sociālās tīklošanās vietnēs jauniešu vidū secināts, ka angļu valoda ir sociālās tīklošanās vietņu *lingua franca*, ar kuras starpniecību jaunieši var sekot līdzī populārās kultūras notikumiem, komunicēt ar cilvēkiem no visas pasaules un identificēties ar Rietumu dzīvesveidu un kultūru. 4. attēlā redzams, ka arī jaunieši Latvijā šajā jomā biežāk izvēlas angļu valodu. Taču šeit jāņem vērā, ka valodas izvēle atkarīga no konteksta – sociālie mediji ir neformāla vide, kurā jauniešiem ir iespēja brīvi sazināties ar draugiem, dalīties ar jokiem, mīmiem un kalambūriem. Gan privātajā sarakstē, gan publiskajā saziņā sociālās tīklošanās vietņu ierakstos „rakstītāja individualitāte, temats, adresāts un citi faktori nosaka to, kuru valodas paveidu – literāro valodu, sarunvalodu, reģionālo variantu vai sociolektu – izvēlēties” [Baltiņš, Druviete 2017:147]. Jāņem vērā arī jautājuma formulējums – jauniešiem uzdots izvēlēties vienu no šīm valodām, taču sociālās tīklošanās vietnēs bieži novērojama valodu mija, tādēļ iespējams, ka anglicismu intensīvā lietojuma dēļ izteikumos izvēlēta angļu valoda.

Secinājumi un ieteikumi

Jauniešu atbildēs par sociālās tīklošanās vietņu lietošanas paradumiem novērojama angļu valodas dominance, kas veido tiešu korelāciju starp jauniešiem kā aktīvākajiem sociālo mediju lietotājiem, angļu valodu kā jauniešu sociālās identitātes marķētāju [Bondare 2023a] un angļu valodu kā sociālo mediju *lingua franca*. Šādas tendences ilgtermiņa sekas, ja angļu valodas lietojuma pieaugums turpināsies, ir neskaidras.

Angļu valodas popularitāte jauniešu vidū nenozīmē latviešu valodas popularitātes samazināšanos vai atteikšanos no latviešu identitātes par labu Rietumu kultūrai, taču angļu valodas visuresamība digitālajā vidē var mazināt latviešu valodas lietojumu, tādēļ nepieciešams nodrošināt latviešu valodas esamību digitālajā vidē. To iespējams veicināt dažādos veidos – sabiedrības iesaisti un interaktivitāti var nodrošināt, organizējot dažādas ar valodu saistītas akcijas un konkursus, aicinot sabiedrībā pazīstamas personas runāt par valodas nozīmi cilvēka attīstībā un ikdienā, veidojot aktuālu un saistošu saturu, kas radīts, uzklusot mērķauditorijas viedokli un idejas.

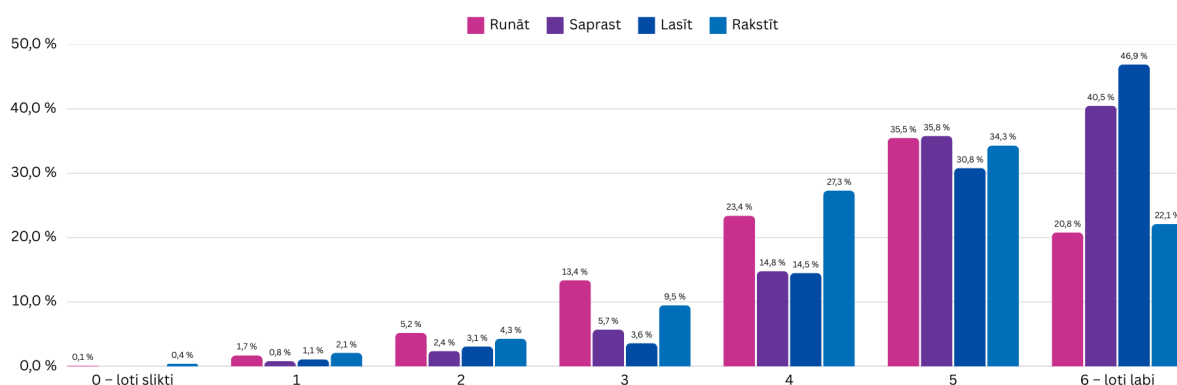
Vijas Požarnovas kopsavilkums lieliski izceļ galvenos uzdevumus, lai celtu kolektīvo latviešu valodas pārlicību mūsdienu latviešu sabiedrībā: „[...] ir būtiski, lai saturs tiek veidots latviski, lai tas tiek patērēts latviski, lai tiek veidots kvalitatīvs saturs (gan valodas, gan satura kvalitātes ziņā). Ir svarīgi, lai dažādos tehnoloģiskos risinājumos būtu izmantojama latviešu valoda un lai būtu pieejami efektīvi lingvistiski rīki (piem., tādi, kādus regulāri izstrādā Latviešu valodas aģentūra). Tikpat nozīmīgi ir veicināt informācijas izplatīšanos, proti, nodrošināt, lai cilvēki vispār uzzinātu par kvalitatīvu saturu latviešu valodā, kā arī par dažādām iespējām un rīkiem, kurus sekmīgi izmantot ikdienā. [...] Svarīgi, lai tīmeklī būtu vairāk pozitīvu, izglītojošu un informatīvu diskusiju par latviešu valodu, bet mazāk negatīvu diskusiju, piemēram, par konkrētiem jaunvārdiem vai latviskojumiem, kas lietotājiem nav šķītuši pieņemami.” [Požarnova 2021: 155–156].

JAUNIEŠU VALODU PRASMES PAŠVĒRTĒJUMS

Kā rāda pēdējos gados veiktie valodas situācijas pētījumi, pašlaik sabiedrībā kopumā pieaug ne tikai angļu valodas prestižs, bet arī tās prasme, kas jaunākās paaudzes grupā (18–34 gadi) pārsniedz līdz šim Latvijas sabiedrībā biežāk prasto svešvalodu – krievu valodu, resp., šajā vecumgrupā angļu valodu kā svešvalodu vismaz pamatlīmenī vienkāršai saziņai ikdienā prot 81,2 % (savukārt tieši skolēnu un studentu mērķgrupā tā ir vēl lielāka daļa – 96,9 %), savukārt krievu valodu kā svešvalodu – 54,1 % [Valodas situācija 2023: 11].

Latviešu valodas prasmes pašvērtējums

Šajā pētījumā apkopots jauniešu latviešu un angļu valodas prasmes pašvērtējums. Jāņem vērā, ka latviešu valodas prasme vērtēta kā dzimtās valodas prasme (apmēram 10–15 % respondentu latviešu valoda ir otrā valoda, kas apgūta no agras bērnības vai skolas vecumā), savukārt angļu valodas – kā svešvalodas prasme. Vērtējot Likerta skalā no 0 līdz 6, kur 0 apzīmē ļoti sliktu un 6 apzīmē ļoti labu valodas prasmi, lielākā daļa jauniešu savu latviešu valodas prasmi vērtē 5–6 vērtībā, resp., kā ļoti labu (sk. 5. att.). Receptīvās prasmes (saprāšana, kas ietver klausīšanos, un lasīšana) un produktīvās prasmes (runāšana un rakstīšana), kas teorētiski tiek skatītas kā valodas uztveres un valodas producēšanas dihotomija, kas nepastāv vis kā atsevišķas prasmes, bet tieši otrādi – attīstās un pilnveidojas vienotā un savstarpēji saistītā veselumā [Hornberger 1994: 117], arī izpratnē par savu dzimtās valodas prasmi jaunieši vērtē kā atšķirīgas.

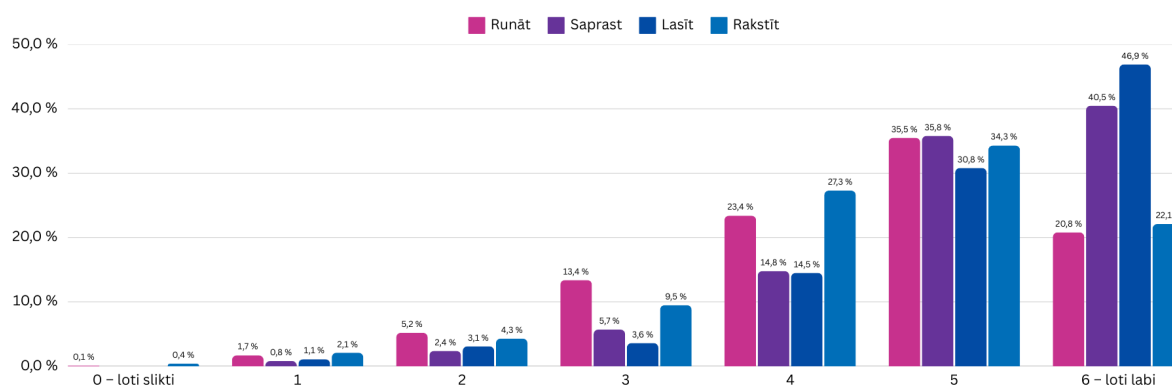

5. attēls. Latviešu valodas prasmes pašvērtējums, n = 718.

Latviešu valodas produktīvās prasmes, kaut arī lielākoties tiek vērtētas kā labas un ļoti labas, aptaujāto jauniešu pašvērtējumā nedaudz retāk nekā receptīvās prasmes tiek vērtētas kā ļoti labas. Kā jau minēts iepriekš, valodas produktīvās prasmes nepastāv atsevišķi no receptīvajām, tās veidojas un attīstās likumsakarīgā kompleksā valodas lietojumā [Widdowson 1978: 57], kur iespēja lietot valodu – šajā gadījumā jauniešu mērķgrupai nepieciešamajās funkcijās un jomās – paplašina arī prasmi lietot valodu atbilstoši noteiktai komunikācijas situācijai.

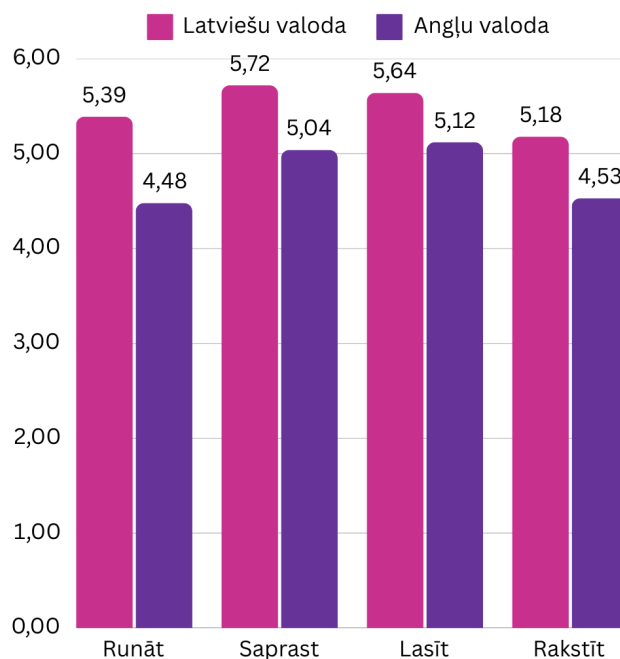
Angļu valodas prasmes pašvērtējums

Savukārt jauniešu angļu valodas prasmes pašvērtējums (sk. 6. att.) atklāj to, ka tikai pavisam neliela jauniešu daļa neprot angļu valodu, tās prasme kopumā ir augsta – lielākā daļa jauniešu to vērtē kā labu un ļoti labu (4–6 pēc pētījumā piedāvātās Likerta skalas). Tāpat produktīvās prasmes tiek vērtētas kā vājākas, turklāt jāpievērš uzmanība, ka tieši runātprasmes pašvērtējums ir kopumā zemāks, kas atklāj, ka dzīvošana angļu valodas vidē sociālās tīklošanās vietnēs, kas aprakstīta iepriekšējā nodaļā, pamatā nozīmē dzirdētā vai lasītā teksta uztveri, taču valodas produktīvo prasmju lietošanai ir nepieciešama reāla saziņa. Tāpat augstāks pašvērtējums vērtējuma skalā 6 jeb “ļoti labi” lasītprasmei, nevis saprašanai atklāj to, ka angļu valodas prasme un lietošana pagaidām vairāk notiek pasīvi.

6. attēls. Angļu valodas prasmes pašvērtējums, n = 718.

Apskatot jauniešu latviešu un angļu valodas pašvērtējumu pēc piedāvātajām Likerta skalas vērtībām (sk. 7. att.), redzams, ka gan dzimtajā valodā, gan angļu valodā kā svešvalodā vislabāk attīstītas ir pasīvās valodas prasmes – saprašana un lasīšana, taču grūtāk ir lietot valodu aktīvi pašam, jo tas ietver konkrētus saziņas nosacījumus, zināšanas par to, kā veidot runātu un rakstītu tekstu, kā izmantot valodu efektīvi un precīzi u. c. prasmes.

7. attēls. Jauniešu latviešu un angļu valodas prasmes pašvērtējums (vidējās vērtības, n = 718).

Secinājumi un ieteikumi

Valodu prasmes rādītāji atklāj, ka patiešām angļu valoda jauniešu grupā ir kļuvusi par galveno svešvalodu, gan valodas prasmes, gan, kā liecina citi pētījuma dati, arī lietojuma ziņā. Tas nosaka arī angļu valodas elementu brīvāku un biežāku izmantošanu ikdienā, mainot kodus vienā saziņas situācijā, iestarpinot vārdus u. tml.

Tāpat latviešu valodas prasmju pašvērtējums apstiprina to, ka arī dzimtā valoda ir nemitīgi jāmācās un jāpilnveido meistarība tajā. Ja, mācoties svešvalodas, tas ir skaidrs katram, tad jāsaprot, ka dzimtās valodas pilnveide nenozīmē tikai tās lietojumu kādā vienā funkcijā, bet gan iesaistīšanos visos procesos valodā, lietojot valodu visos valoddarbības veidos. Ikvienas valodas prasme ir gan pasīvs, gan aktīvs process, kurā saziņa ar citiem cilvēkiem, uztverot un producējot runu, ir atslēga uz pilnīgu valodas prasmi [Tarp 2010: 47].

VALODU LOMA UN SADALĪJUMS SOCIOLINGVISTISKAJĀS JOMĀS

„Globalizētā sabiedrībā multilingvāli konteksti ir dzīves fakts” [Mills 2004: 290], un īpaši jauniešiem ikdiena ir pārslēgšanās no viena multilingvāla konteksta uz citu, tādēļ nepieciešams šos kontekstus kategorizēt. Sociolingvistiskā būtisks ir sociolingvistiskās jomas (*domain*) jēdziens, jo saziņas stils un pat valoda var mainīties, mainoties kontekstam.

Sociolingvistiskā joma tiek definēta kā „sabiedriskās dzīves organizācijas un cilvēku darbības areāls jeb telpa, kurā pastāv sociāli nosacīti valodas vai valodas varianta lietošanas paņēmieni” [Baltiņš, Druviete 2017:170]. Amerikāņu valodnieks Džošuā Fišmens (*Joshua Fishman*) licis pamatus sociolingvistisko jomu teorijai [1965; 1972], ar kuras palīdzību tiek skaidrota indivīdu saziņas mijiedarbība dažādos kontekstos. Viņš min piecas galvenās sociolingvistiskās jomas: ģimeni, draudzību, reliģiju, izglītību un darbu. Viņš šīs jomas definē pēc vietas, sarunas temata un sarunas dalībnieku savstarpējām attiecībām [Fishman 1972:37]. Sociolingvistiskās jomas var būt formālas, piemēram, darba vieta, un neformālas, piemēram, saziņa ar ģimeni vai draugiem, un šīs pretstats atklājas arī jauniešu atbildēs.

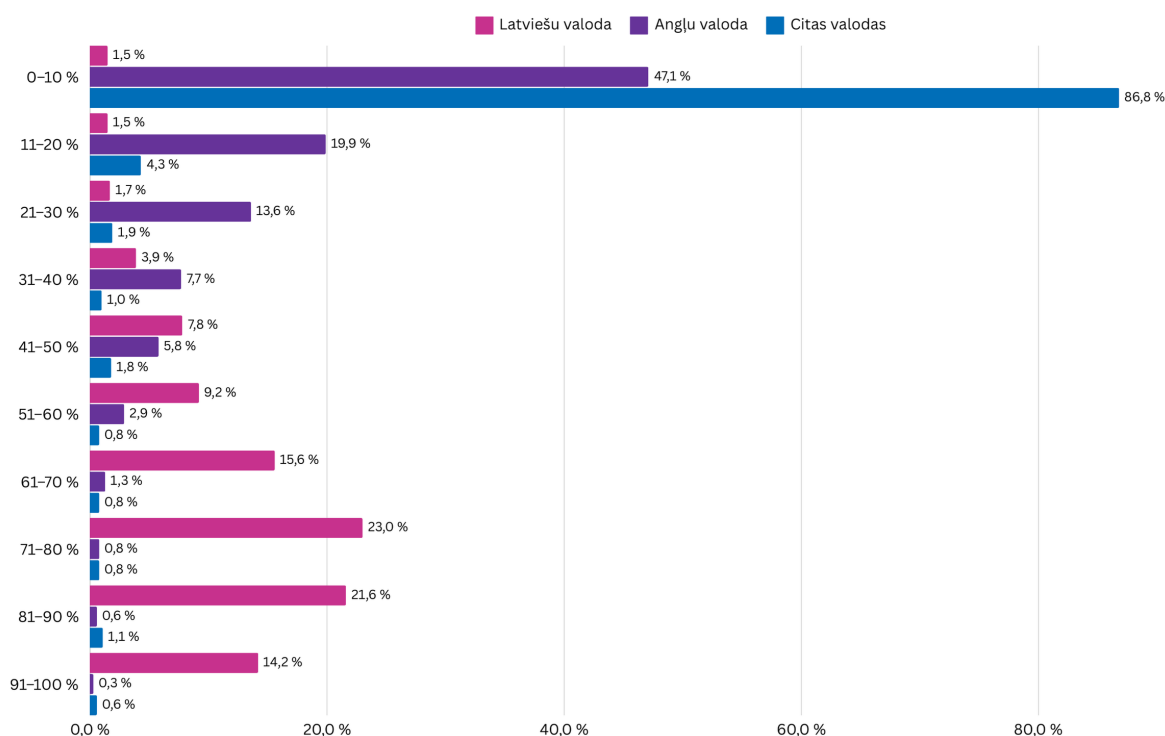
Tomēr, ņemot vērā multilingvisma dinamisko dabu un mūsdienu globalizēto pasauli, multilingvi lieto dažādas valodas ne tikai dažādās jomās, bet arī vienā un tajā pašā jomā, turklāt dalība šajās jomās dzīves laikā var mainīties [Grosjean 2001]. Tādējādi robežas starp jomām ir izplūdušas un jomas var pārklāties [Rydenvald 2018] – piemēram, skola kā sociolingvistiskā joma attiecas ne tikai uz valodu, kurā skolēns iegūst izglītību, bet arī valodu, kurā viņš sazinās ar vienaudžiem. Draudzību kā sociolingvistisku jomu kļūst sarežģīti analizēt, ja mēs ņemam vērā tuvību, kas ir svarīgs faktors valodu mijas intensitātē. Turklāt, ja jaunieši prot vairākas valodas, neformālās situācijās var parādīties valodu mija, un „ikdienas sarunā daudzu valodu materiāls var tikt regulāri savienots vienotā valodas plūdamā” [Eastman 1992:1, citēts pēc Beikers 2002: 74].

Tomēr, kaut arī sociolingvistisko jomu teoriju nevar pilnībā attiecināt uz mūsdienu sabiedrību, ko raksturo augsta mobilitāte un atšķirīgs dzīvesveids, sociolingvistiskās jomas ir noderīgs rīks valodas funkciju un dominējošās valodas atspoguļošanai. Pētījumā analizētas atbildes uz jautājumiem par valodas lietojumu dažādās sociolingvistiskajās jomās, galvenokārt saziņā ar draugiem, ģimeni, skolā un darbā. Jāpiebilst, ka jautājumos par saziņu ar draugiem un ģimeni nav precizēts saziņas veids (rakstveida vai mutvārdu), tādēļ jauniešu izvēlētais valodu procentuālais sadalījums atspoguļo vispārīgas tendences.

Valodas izvēle dažādās saziņas situācijās

Saziņa ar draugiem

Aptaujā jaunieši izvērtēja, cik procentus no sava laika un kuru valodu vidēji nedēļā viņi lieto saziņā ar draugiem. Atbildēs konstatēta latviešu valodas dominance – vairāk nekā piektdaļa respondentu (23 %) latviešu valodu lieto 71–80 % no sava laika, un 14,2 % respondentu latviešu valodu lieto 91–100 % no sava laika, taču angļu valoda lietota ievērojami mazāk – gandrīz puse respondentu (47,1 %) respondentu lieto angļu valodu 0–10 % no sava laika saziņā ar draugiem (sk. 8. att.).

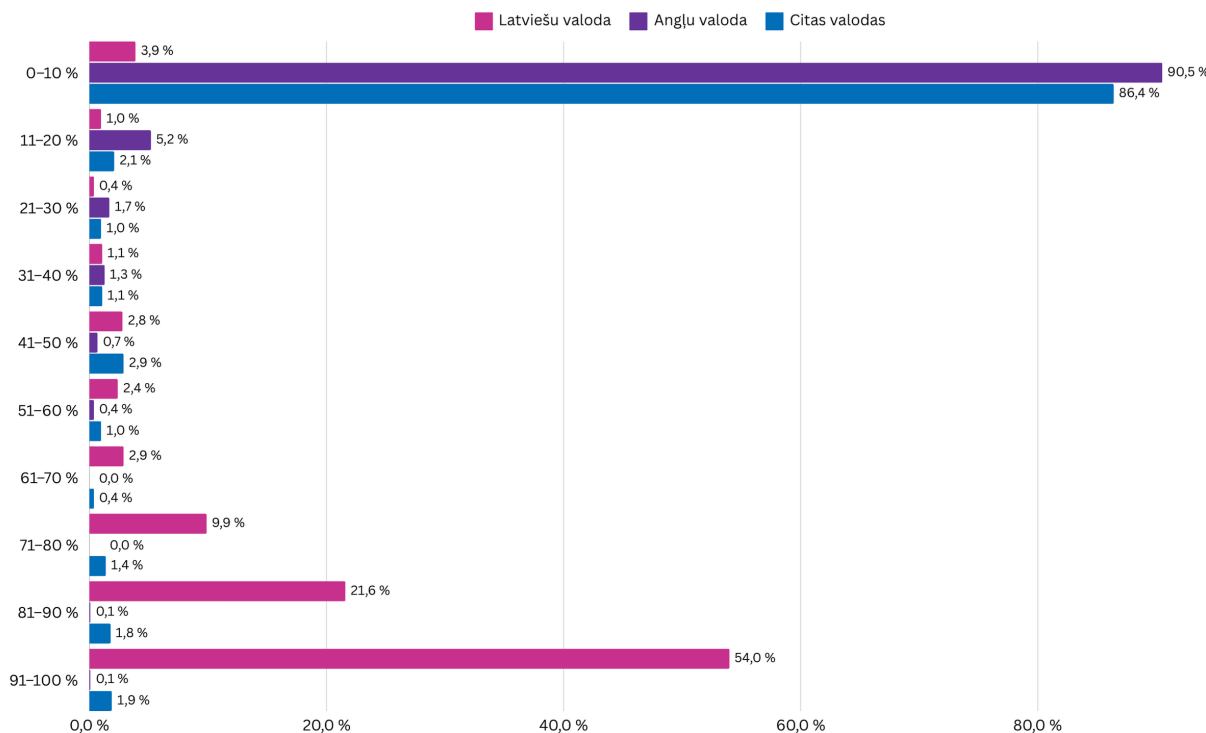

8. attēls. Valodu izvēle saziņā ar draugiem, n = 718.

Analizējot atbildes pēc respondentu vecuma, secināms, ka jauniešiem vecumā virs 18 gadiem latviešu valodas dominance ir izteiktāka – 44,9 % jauniešu vecumā no 18 gadiem saziņā ar draugiem lieto latviešu valodu vairāk nekā 81 % no sava laika, savukārt tikai 31,7 % jauniešu vecumā līdz 18 gadiem saziņā ar draugiem lieto latviešu valodu virs 81 % no sava laika. Jāpiebilst, ka jauniešiem aptaujā bija proporcionāli jāizsver katras valodas lietojuma biežums, tādēļ atbildēs nevar spriest angļu un latviešu valodas miju, kas ir būtiska un raksturīga jauniešu valodas pazīme un kas visspilgtāk izpaužas neformālā saziņā ar vienaudžiem. Tas nozīmē, ka ir ļoti iespējams, ka angļu valodas procentuālais lietojums respondentu saziņā ir lielāks, taču nenotiek ievērojama pārslēgšanās uz angļu valodu (izteikumā tiek ievietoti atsevišķi anglicismi, nevis teikuma daļas vai citas sintaktiskās konstrukcijas), kā arī bāzes valoda ir latviešu valoda.

Saziņa ar ģimeni

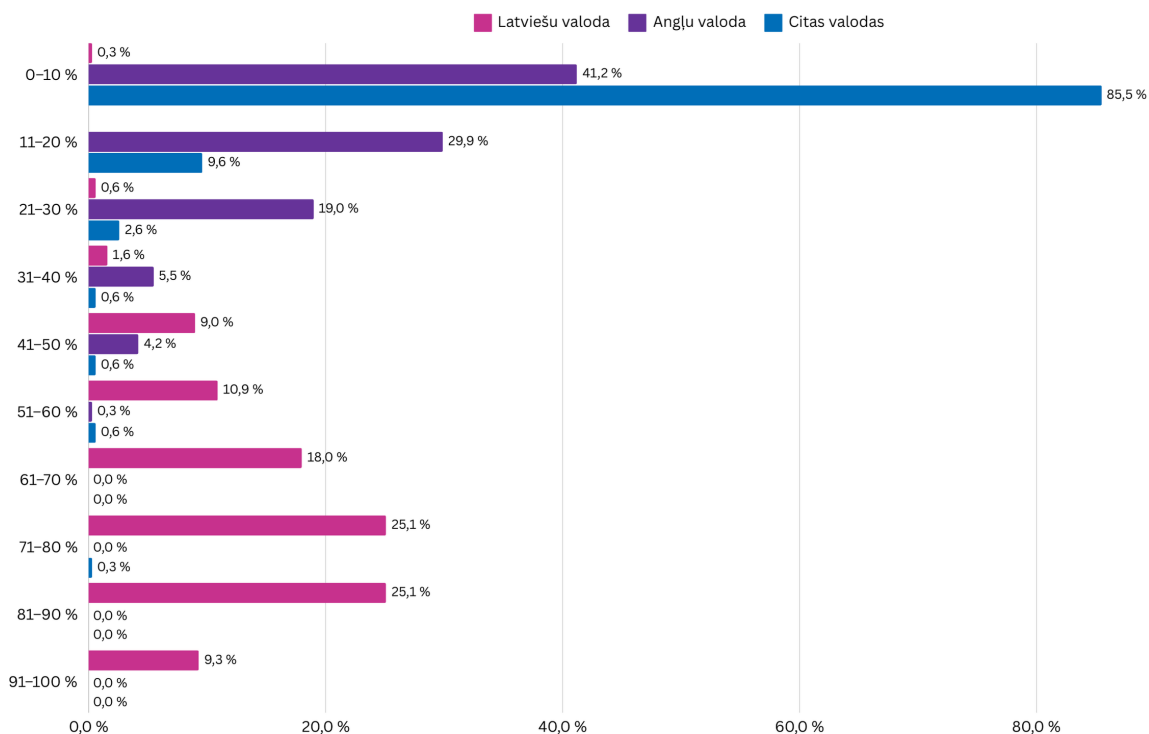
Arī šī jautājuma atbildēs redzama vēl izteiktāka latviešu valodas dominance – 90,5 % respondentu angļu valodu saziņā ar vecākiem lieto ne vairāk kā 10 % no sava laika (sk. 9. att.). Lai arī saziņa ar ģimeni tiek uzskatīta par neformālu sociolingvistisko jomu un tādējādi var tikt izmantota cita valoda (šajā gadījumā – angļu valoda), ir atšķirības paaudžu valodas lietojumā un angļu valodas prasmēs, tādēļ jaunieši izvēlas lietot latviešu valodu saziņā ar vecākiem un citiem radniekiem.

9. attēls. Valodu izvēle saziņā ar ģimeni, n = 718.

Saziņa skolā

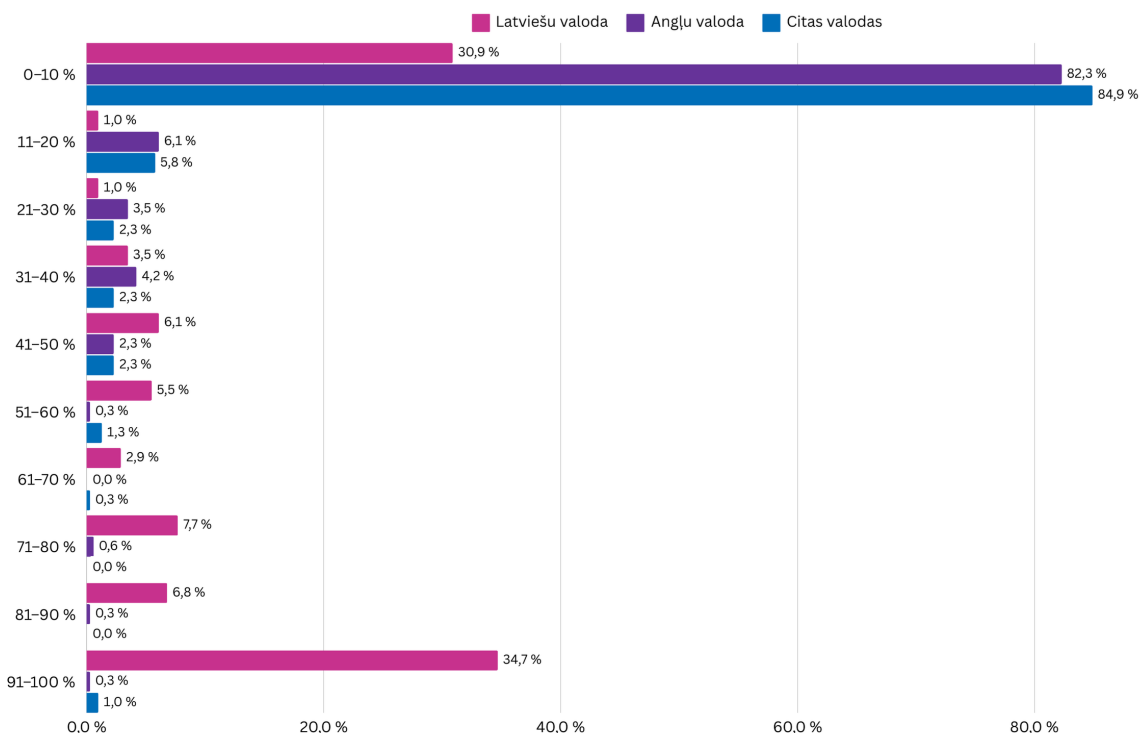
Aptaujas veikšanas laikā 7.–9. klašu skolēni latviešu valodā apguva vismaz 80 % no mācību satura, bet vidusskolas skolēni latviešu valodā apguva visus mācību priekšmetus [IZM 2023], tādēļ atbildēs likumsakarīgi parādās latviešu valodas dominance. Tajā tiek apgūti mācību priekšmeti, tajā notiek saziņa ar skolotājiem, skolas darbiniekiem un skolēniem. Turpretī angļu valoda tiek lietota angļu valodas stundās un arī saziņā ar draugiem un vienaudžiem. 2022. gada 29. septembrī Saeima pieņēma grozījumus Izglītības likumā un Vispārējās izglītības likumā, kas paredz pakāpenisku pāreju uz mācībām valsts valodā triju gadu laikā visās izglītības pakāpēs, un 2023. gada 1. septembrī izglītības process tikai valsts valodā īstenots pirmsskolas izglītībā un pamatzglītības pakāpē 1., 4. un 7. klasē [IZM 2023], tādēļ tiek paredzēts, ka latviešu valodas lietojums augs. Šī jautājuma analizē iekļautas tikai *aptaujas 2023* rezultāti (sk. 10. att.), jo šajā aptaujā bija apvienotas divas sociolingvistiskās jomas – skola un darba vieta.

10. attēls. Valodu izvēle saziņā skolā, n = 311.

Saziņa darba vietā

11. attēlā, kurā apkopotas *aptaujas 2023* atbildes, redzams, ka 34,7 % no aptaujātajiem jauniešiem gandrīz vienmēr (91–100 %) darba vietā lieto latviešu valodu, bet svarīgi piebilst, ka lielākā daļa respondentu nav strādājusi algotu darbu.

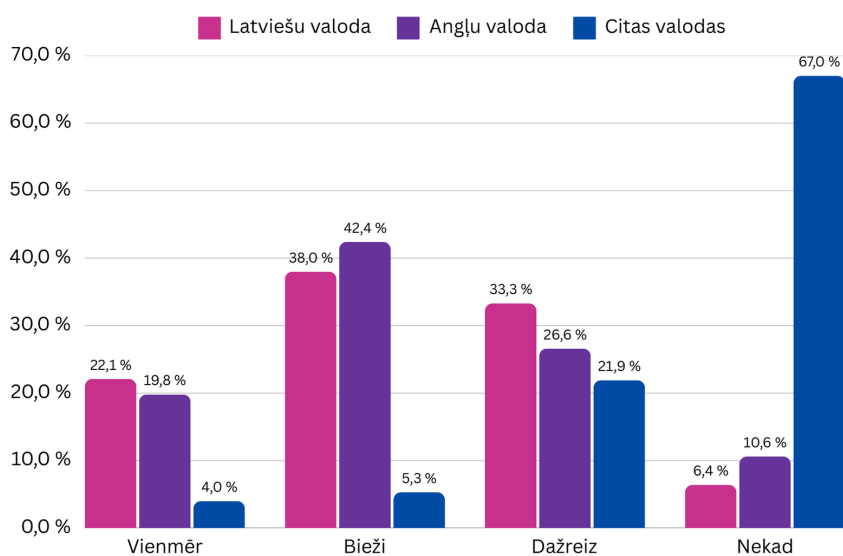
11. attēls. Valodu izvēle saziņā darba vietā, n = 311.

Valodu lietojums dažādu satura avotu izvēlē

Tālāk apskatīti pētījuma dati par konkrētiem satura ieguves avotiem, resp., kāda ir jauniešu valodas izvēle, izmantojot grāmatas, interneta rakstus, filmas, seriālus, mūziku. Šajā procesā tiek iesaistītas receptīvās (lasīšana, skatīšanās un klausīšanās) un produktīvās (runāšana un rakstīšana) valodas prasmes. Jautājumi, kas saistīti ar dažādiem informācijas ieguves avotiem, atklāj atšķirības valodu izvēlē atkarībā no tā, vai iesaistīta lasīšana un klausīšanās, kas notiek pasīvi, vai runāšana un rakstīšana, kas notiek aktīvi.

Atbildēs par valodu izvēli, lasot grāmatas un rakstus internetā, redzams, ka angļu un latviešu valodas loma vērtēta līdzīgi – 22,1 % respondentu vienmēr izvēlas lasīt saturu latviešu valodā, taču gandrīz piektdaļa respondentu jeb 19,8 % jauniešu vienmēr izvēlas lasīt saturu angļu valodā (sk. 14. att.). Šis procentuālais sadalījums ir līdzīgs arī atbildē „bieži”: angļu valoda tiek izmantota nedaudz biežāk (42,4 %) nekā latviešu valoda (38 %). Sarunās ar jauniešiem arvien vairāk atklājas, ka jaunieši labprāt lasa grāmatas angļu valodā, jo piedāvātais klāsts ir lielāks, tādējādi vēlme tās lasīt ir lielāka. Taču lasīšana dzimtajā valodā attīsta valodas izjūtu, kas savukārt palielina aktīvo vārdu krājumu un pilnveido ortogrāfijas un interpunkcijas prasmes.

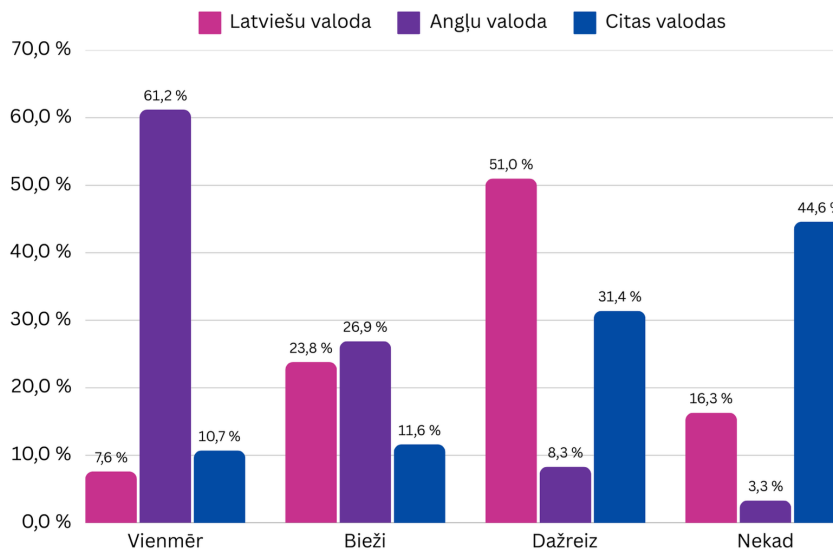
Kādās valodās Tu lasi grāmatas (ieskaitot e-grāmatas un žurnālus) un rakstus internetā?

14. attēls. Valodu izvēle: grāmatu un interneta rakstu lasīšana, n = 606.

Skatoties filmas un seriālus, dominē angļu valoda – 61,2 % respondentu vienmēr izvēlas skatīties filmas un seriālus angļu valodā, turpretī 51 % respondentu latviešu valodu izvēlas dažreiz, un 16,3 % to neizvēlas nekad (sk. 15. att.). Tas tieši tāpat saistīts ar plašu un daudzveidīgu piedāvājumu.

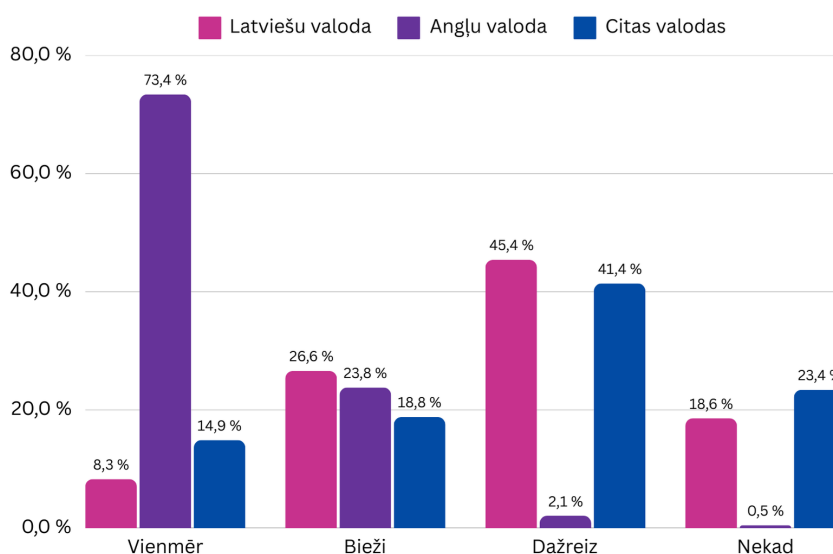
Kādās valodās Tu skaties filmas un seriālus?

15. attēls. Valodu izvēle: filmu un seriālu skatīšanās, n = 606.

Arī, klausoties mūziku, 73,4 % respondentu vienmēr to dara angļu valodā, turpretī 45,4 % respondentu latviešu valodā mūziku klausās dažreiz, bet 18,6 % – nekad (sk. 16. att.).

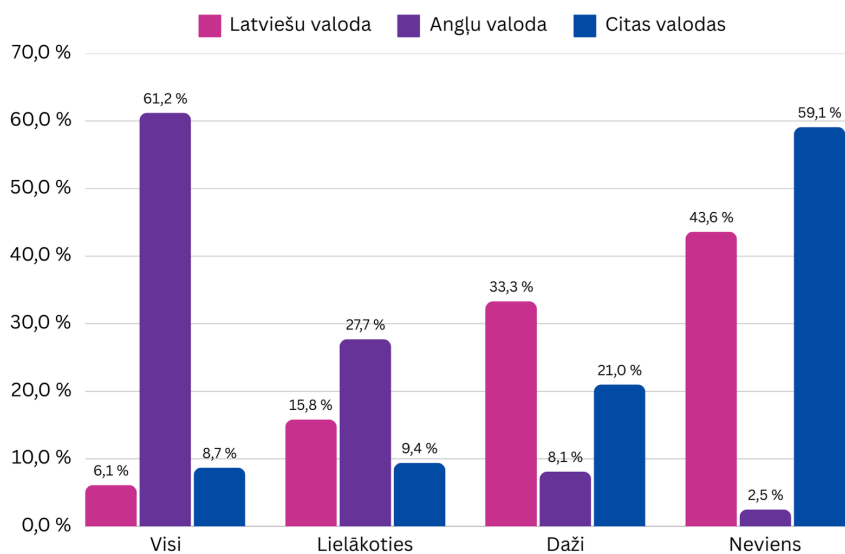
Kādās valodās Tu klausies mūziku?

16. attēls. Valodu izvēle – mūzikas klausīšanās, n = 606.

Digitālo tehnoloģiju attīstība radījusi jaunus saturs un informācijas ieguves veidus un formas veidus, tādēļ respondentiem tika uzdots jautājums par digitālā saturs veidotājiem, kas darbojas sociālās tīklošanās vietnēs un video koplietošanas vietnēs, piemēram, *TikTok* un *YouTube*. 61,2 % respondentu atzīmējuši, ka visi saturs veidotāji, kuriem respondents seko, runā angļu valodā, turklāt 43,6 % respondentu neseko nevienam saturs veidotājam, kas runā latviešu valodā (sk. 17. att.).

Kādās valodās runā saturs veidotāji (tā sauktie influenceri) un jūtūberi, kuriem Tu seko?

17. attēls. Biežāk jauniešu lietotā koplietošanas vietņu digitālā saturs valoda, n = 606.

Secinājumi un ieteikumi

Valodas izvēle saturs iegūšanai dažādos avotos, kuros iesaistītas receptīvās prasmes, piemēram, mūzikas klausīšanās, vērojama angļu valodas dominānce. Vienīgais saturs iegūšanas avots, kurā iesaistītas receptīvās prasmes un latviešu un angļu valodas vērtējums ir līdzīgs, ir grāmatu lasīšana, un to iespējams saistīt ar grāmatu lasīšanu skolā un latviešu rakstnieku grāmatu pieejamību grāmatnīcās un bibliotēkās. Tomēr angļu valodas lomas pieaugums jauniešu kultūrā redzams filmu, seriālu skatīšanās un mūzikas klausīšanās tendencēs, jauniešiem biežāk izvēloties saturs angļu valodā.

Viens no valodas sfēru pārklāšanās iemesliem ir latviešu valodas nepietiekams lietojums tiešsaistē, kas noved pie saturs izvēles angļu valodā [Bondare 2023a], turklāt jāmin arī straujā saturs mainība digitālajā vidē – aktuālu saturs nav iespējams laikus (ja runa ir par mīmiem, izteicieniem un frāzēm, kas saistīti ar populāro kultūru) tulkot latviešu valodā, tādēļ jaunieši izvēlas to patērēt angļu valodā [Bondare 2023d].

Svarīgi atcerēties, ka angļu valoda ir nozīmīgs jaunieša sociālās identitātes identifikators, tādēļ būtisks angļu valodas izvēles iemesls var būt vēlme satursvināties ar vienaudžiem. Cits iemesls – iepriekš aprakstītie secinājumi, kas saistīti ar kvalitatīva latviešu valodas saturs popularizēšanu digitālajā vidē, lai jauniešiem tiktu sniegta iespēja izvēlēties viņam interesējošu un saistošu saturs dzimtajā valodā.

Valodas lietojuma jomās, kurās iesaistītas produktīvās prasmes (rakstīšana, runāšana) dominē latviešu valoda – tā biežāk lietota saziņā ar draugiem, ģimeni, skolā un darba vietā. Neformālās situācijās iespējama valodu mija, taču nozīmīgi, ka jaunieši izvēlas latviešu valodu kā bāzes valodu, kuru papildina ar citu valodu izteiksmes līdzekļiem atkarībā no sarunu biedra, situācijas un konteksta. Neatkarīgi no faktoriem, kas ietekmē valodas izvēli dažādos kontekstos, šī pētījuma rezultāti apstiprina, ka dažādu valodu izvēli dažādu uzdevumu veikšanai ietekmē virkne subjektīvu un dinamisku faktoru klāsts.

LINGVISTISKĀ ATTIEKSME UN SOCIĀLĀ IDENTITĀTE

Valsts valodas politikas pamatnostādnēs minēts, ka „valodas statuss, prestižs ietekmē ne tikai valodas situācijas attīstību, bet arī mūsu lingvistisko attieksmi un uzvedību” [VVPP 2021–2027]. Lingvistiskā attieksme tiek definēta šādi: „Lingvistiskā attieksme ir subjektīvo faktoru komplekss, kas raksturo dažādu etnosu, sociālo grupu un indivīdu valodas uztveres īpatnības, attieksmi pret dažādām valodām un valodas variantiem, kā arī pret valsts vai sabiedrisku institūciju veiktajiem valodas situācijas regulēšanas pasākumiem. Lingvistiskā attieksme ietekmē gan valodas lietojumu, īpaši valodu konkurences situācijās, gan arī runātāju vai veselu sabiedrības grupu priekšstatu par to, kas ir „laba” vai „pareiza” valoda.” [Druviete 2021:21]

Diskusijas par „pareizu” valodu un vērtējumi par apkārtējo, īpaši jauniešu, valodas lietojumu nav nekas jauns. Attieksme pret valodu jaukšanu jeb koda maiņu galvenokārt ir negatīva – pētniece Līva Kukle kā galveno argumentu pret koda maiņu min uzskatu, ka „šie cilvēki vienkārši neprot valodu, [ka] viņiem nav raksturīgs pietiekami spēcīgs intelekts, laba izglītība vai nacionālās piederības izjūta” [Kukle 2020]. Arī režisore Liene Linde par kodu maiņas praksi izsakās negatīvi: „Es stipri ciešu no savas valodas angliskošanas tendences un regulāri pieķeru sevi ar draugiem runājam savādā latviešu un angļu valodas hibrīdā.” [Linde 2020] Intervēto jauniešu atbildēs bieži parādās kauns, pārsteigums un nepatika pret valodu jaukšanu, pat gadījumos, kad jaunieši apzinās, ka jauc valodas [Bondare 2023a]:

„[...] man ir tā doma, ka tā latviešu valoda tiek piesārņota, un es nedaudz jūtos vainīgs par to, un arī kad es dzirdu, kad cits tā runā, es jūtos nedaudz vainīgs. Nevis vainīgs, bet liekas, ka tas nav īsti riktīgi.” Roberts (20)

„Bet es teikšu godīgi, es... pēc tās aptaujas aizpildīšanas man palika mazliet kauns un es sāku saprast, ka man pašai ir jādomā, ko es saku. Jo tad, kad tu pats to lieto, tad tas neliekas tik, tik kaut kā... bet, kad tu klausies, ka kāds saka un katrs trešais vārds ir kaut kāds anglicisms, tad liekas, ka kaut kas sāk palikt mazliet nepareizi.” Nora (23)

„Negribētos jau tā domāt negatīvi, bet parasti rodas priekšstats, ka varbūt ne tik labi mācīta latviešu valoda skolā vai cilvēks vienkārši negrib iedziļināties pietiekami dziļi, lai uzkoptu savu valodu, lai (tā) paliek tik glīta, cik tā ir. Man personīgi nepatīk, un man uzreiz rodas priekšstats, ka nu „vai tiešām nevar nedaudz kārtīgāk runāt?” Rebeka (21)

Dace Strelēvica-Ošiņa rakstā par lingvistisko attieksmi latviešu sabiedrībā gan uzdod jautājumu: „Ciktāl negatīvais pašvērtējums patiesi ir jauniešu pašu viedoklis un ciktāl – pārņemts no „pieaugušajiem”?” [Strelēvica-Ošiņa 2021: 200]. Analizējot jauniešu vērtējumus un pausto attieksmi, ir vērts to atcerēties, jo preskriptīvisms² latviešu valodas apgūvē un lietojumā vēl arvien ir nozīmīga latviešu valodas kopšanas diskursa sastāvdaļa.

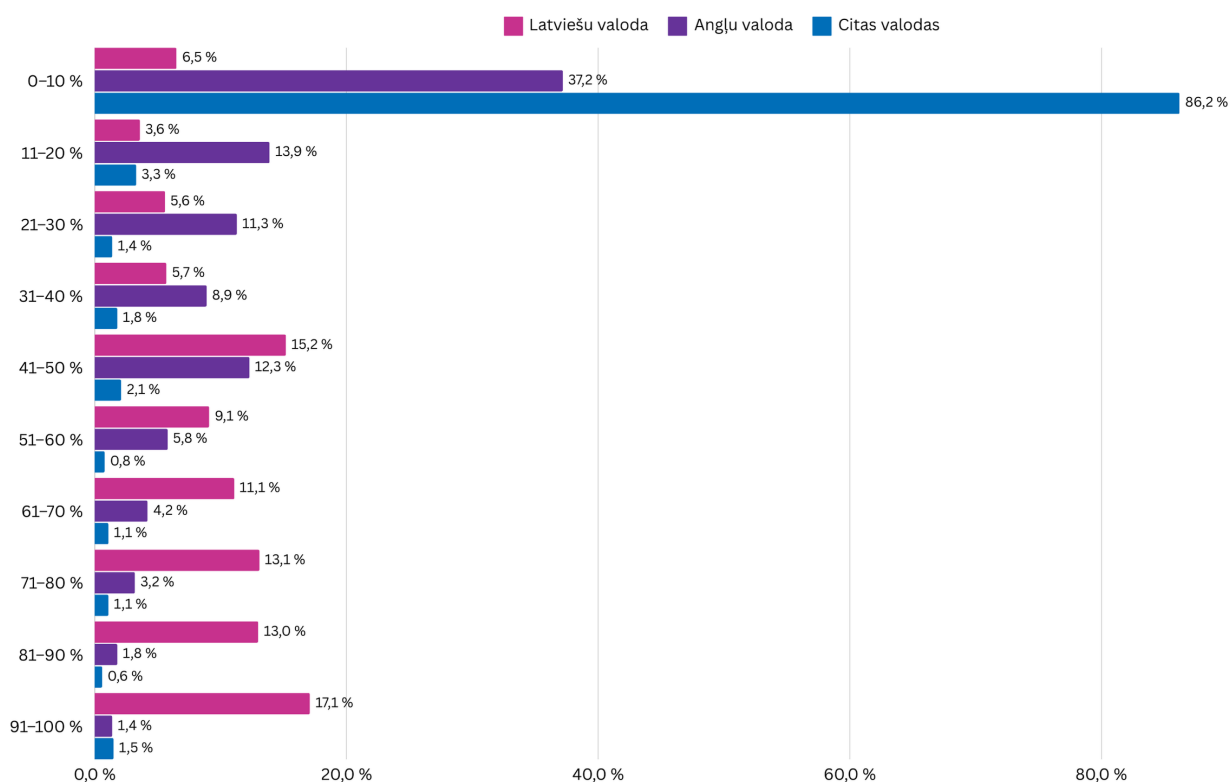
Attieksme pret valodu jaukšanu un t. s. valodas „pareizību” jauniešu vidū šoreiz skatīta identitātes un jauniešu lingvistiskās attieksmes aspektos:

- kā jaunietis jūtas, runājot angļu vai latviešu valodā,
- identifikācija ar kultūrām, kas runā angļu vai latviešu valodā,
- latviešu kā dzimtās valodas lietojuma nozīme jaunieša dzīvē.

Valoda un izziņa

Uzskats, ka aktīva domāšana svešvalodā ietekmē kognitīvos procesus, kas atbildīgi par lēmumu pieņemšanu, ir pazīstams kā svešvalodas efekts [*foreign-language effect*; Keysar et al. 2012], proti, ar šo efektu tiek skaidrots, kā atšķiras indivīdi, kas domā dzimtajā valodā (L1), no indivīdiem, kas domā L2. Šis efekts nav padziļināti apskatīts šajā pētījumā, taču jauniešiem uzdoti jautājumi par to, vai angļu valoda iesaistīta kognitīvajos procesos, ņemot vērā, ka ikviena indivīda prastā valoda mijiedarbojas viņa prātā [Wang, Wei 2022].

Kad runā ar sevi (pie sevis vai domās), cik bieži to dari latviešu, angļu vai citā valodā?

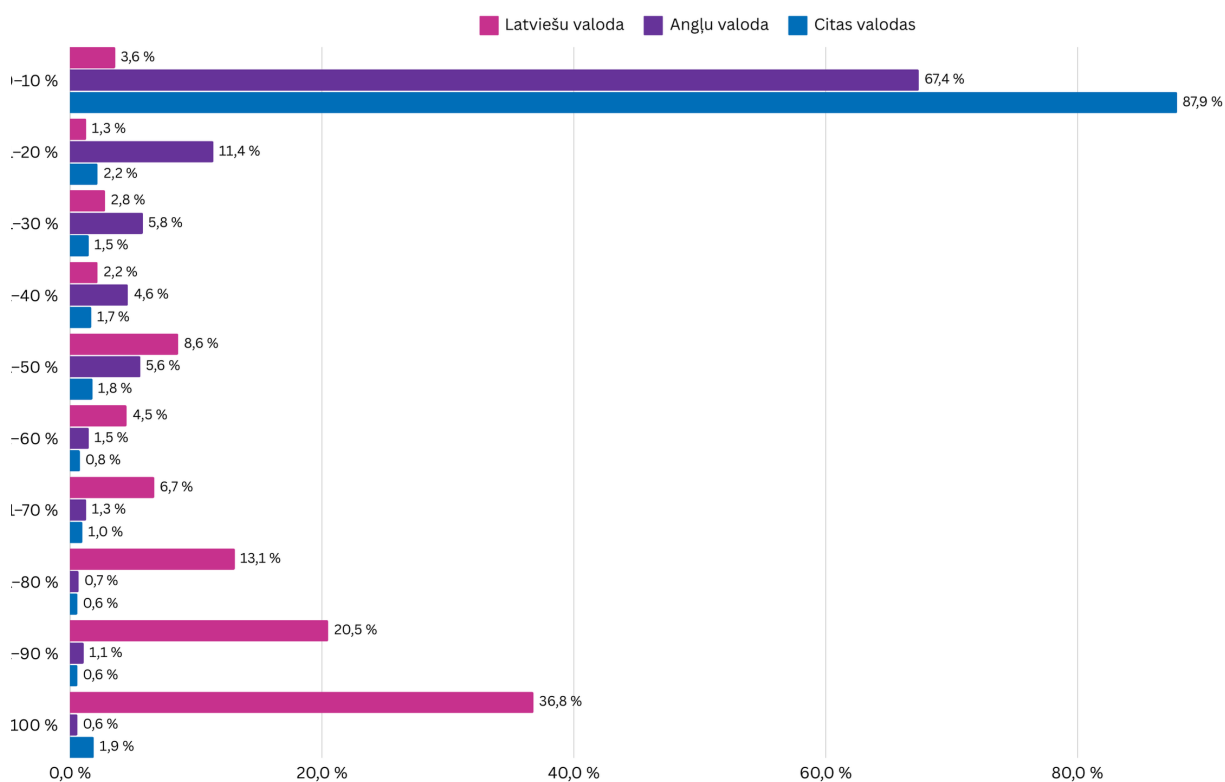
12. attēls. Valodu lietojums domāšanas procesā, n = 718.

² Preskriptīvisms ir „valodas vērtēšana no pareizības vai nepareizības viedokļa; centieni izstrādāt priekšrakstus valodas lietošanai un panākt, lai citi valodas lietotāji tos ievērotu” [Strelēvica-Ošiņa, 2023].

Runāšana ar sevi ir dabiska cilvēka uzvedības izpausme, un tā notiek vairāku iemeslu dēļ – lai risinātu problēmas, uzmundrinātu un motivētu sevi, pārdomātu nesenus notikumus u. c. Jaunieši galvenokārt runā ar sevi latviešu valodā (sk. 12. att.), taču 12,3 % respondentu runā ar sevi angļu valodā gandrīz tikpat bieži, cik latviešu valodā (41–50 %). Aplūkojot respondentu atbildes pēc vecuma, redzams, ka latviešu valodu biežāk lieto jaunieši, kas sasnieguši 18 gadu vecumu. 8,52 % respondentu jaunāku par 18 gadiem ar sevi gandrīz nemaz nerunā vai nedomā latviešu valodā (0–10 %), un 2 % respondentu jaunāku par 18 gadiem runā ar sevi angļu valodā vairāk nekā 91 % no sava laika.

Jautājumā par skaitīšanu redzamas līdzīgas atbildes kā iepriekšējā jautājumā, taču šeit latviešu valodas dominance ir izteiktāka. Skaitīšana dzimtajā valodā tiek iemācīta pirmā, tādēļ skaitīšanu citā valodā izskaidrotu padziļināta citas valodas apguve un lietojums (dzīvojot ģimenē, kurā runā vairākas valodas, studējot ārzemēs u. tml.). „Daudzi divvalodīgie, neskatoties uz dominējošo valodu un vidi, joprojām izmanto L1 vienkāršām aritmētiskām darbībām.” [Pavlenko 2014: 99]

Cik bieži, kaut ko skaitot, to dari latviešu, angļu vai citā valodā?

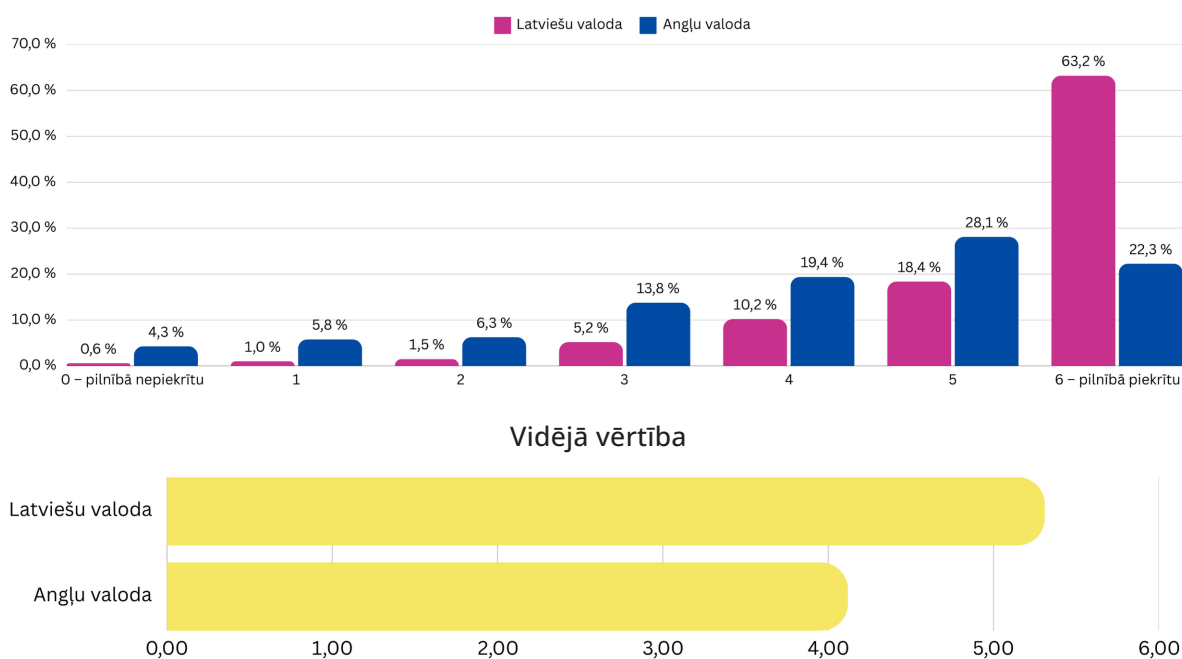

13. attēls. Valodu izvēle skaitot, n = 718.

Valodu loma pašidentifikācijā

Valoda vienmēr ir tikusi saistīta ar identitātes jautājumiem, un tie skatīti arī šajā pētījumā (sk. 18. un 19. att.), jo „valoda ir viens no līdzekļiem, kā mēs indeksējam piederību, vēlmi piederēt vai nošķirt sevi no noteiktas sociālās grupas” [Bondare 2023a]. Kā atzīst pētnieki, sociālās grupas favorītisms visspilgtāk izpaužas tieši agrīnajā pusaudžu vecumā [Tarrant et al 2001; Tanti et al. 2011], turklāt jutība pret vienaudžu sociālo spiedienu sasniedz maksimumu 12–16 gadu vecumā [Coleman 1974].

Es jūtos kā es pats(-i), latviešu vai angļu valodā

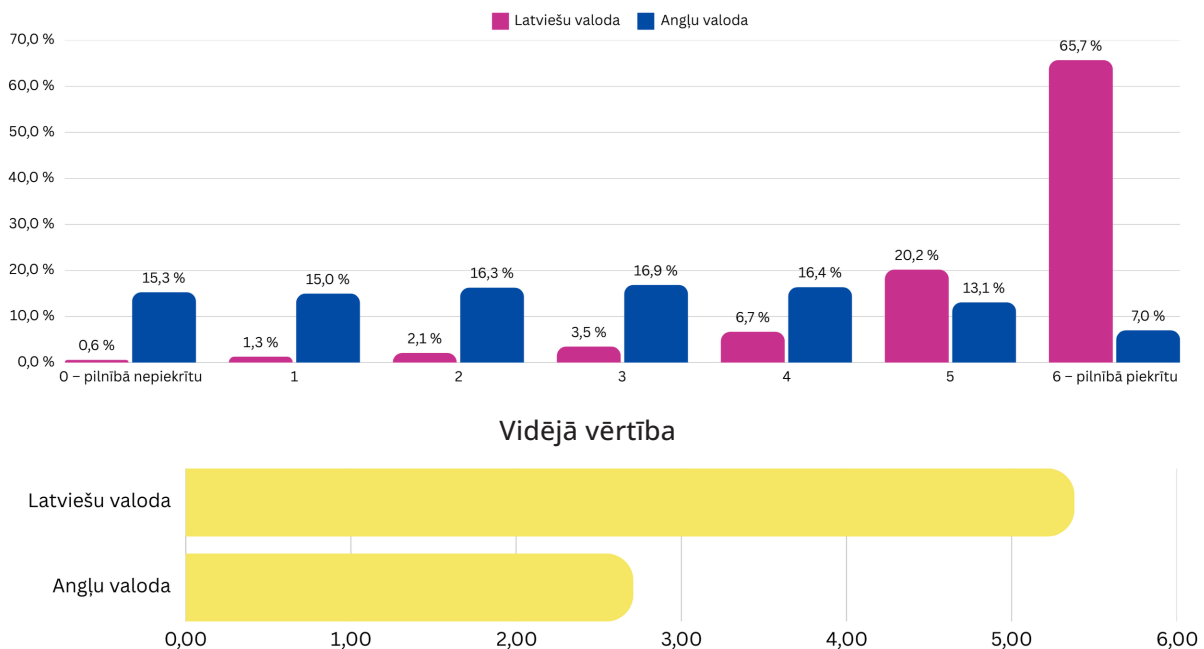

18. attēls. Apgalvojuma „Es jūtos kā es pats(-i), latviešu vai angļu valodā” vērtības, n = 718.

Divvalodīgi jeb bilingvāli indivīdi jūtas atšķirīgi, lietojot dažādas valodas [Pavlenko 2006; Dewaele 2016], taču, ņemot vērā šajā parādībā iesaistīto faktoru daudzveidību, nav iespējams noteikt vienu iemeslu, kāpēc šīs sajūtas mainās. Tās laika gaitā var mainīties un atšķirties atkarībā no lietotajām valodām, tās var būt apzinātas vai neapzinātas uzvedības rezultāts [Dewaele 2016]. Nozīmīgas ir arī kultūru atšķirības, valodas prasme, vēlme „atbrīvoties” no dzimtās valodas runātāja personības, kā arī individuālās rakstura iezīmes, kas var veicināt šo sajūtu [Mijatović, Ewa Tytus 2019]. Minētā parādība var nebūt tik izteikta, ja otrā valoda apgūta vēlāk vai zemākā prasmes līmenī, taču arī tas ne vienmēr ir viennozīmīgi – pētījumos ir atklāts, ka indivīdi, kas regulāri jauc valodas vienā un tajā pašā kontekstā, nejūt atšķirību iekšējo sajūtu līmenī [Dewaele, Nakano 2013]. Protams, jauniešu interpretācija par „jušanos kā pašam” var atšķirties, taču redzams, ka jaunieši jūtas ērti, lietojot gan angļu, gan latviešu valodu, šo valodu lietojums nerada izolētību vai diskomfortu.

Apgalvojumā, kas saistīts ar identificēšanos ar latviešu un angļu valodā runājošiem cilvēkiem un kultūru, ir vēl izteiktāka latviešu valodas dominance (sk. 19. att.). Jaunieši apzinās savu nacionālo identitāti, latviešu valodas lietojums saistīts ar piederību latviešu kultūrai: „Latviešu valoda norāda uz nacionālo identitāti un tiek asociēta ar tradicionālām vērtībām, taču, pēc jauniešu domām, ne vienmēr iespējams noteikt saikni starp indivīda patriotismu, valodas zināšanām un „pareizu” lietojumu, jo kodu jaukšana netiek uzskatīta par draudu nacionālajām vērtībām, bet gan nacionālo un globālo vērtību apvienojumu, kas ļauj jauniešiem iesaistīties pasaules diskursā.” [Bondare 2023a] Tikai 7 % respondentu pilnībā identificējas ar angļu valodā runājošiem cilvēkiem un kultūru, bet jāatgādina, ka bilingvālu jauniešu sociālā identitāte ir dinamiska, tādēļ svarīgs ir konteksts, situācija, sarunas temats un biedrs.

Es identificējos ar latviešu vai angļu valodā runājošiem cilvēkiem un kultūru

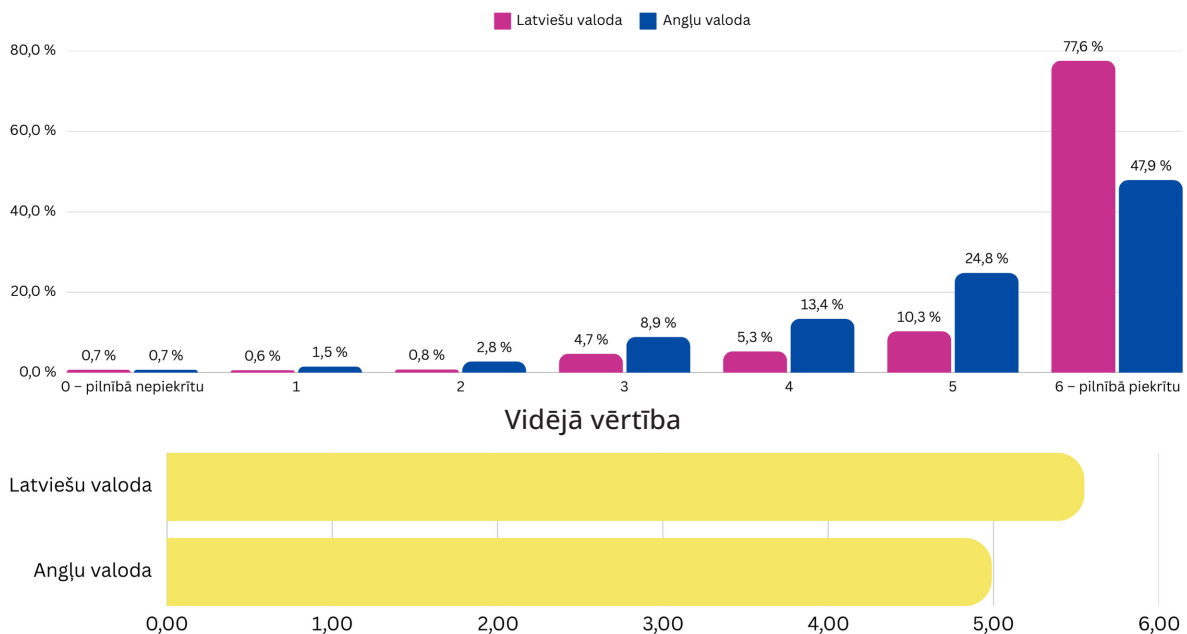

19. attēls. Apgalvojuma „Es identificējos ar latviešu vai angļu valodā runājošiem cilvēkiem un kultūru” vērtības, n = 718.

Trešais apgalvojums, ko vērtēja jaunieši, saistīts ar nozīmi, kādu viņi piešķir valodu labai prasmei. Šeit, protams, jāatgādina, ka optimāls dzimtās valodas prasmes līmenis ir grūti nosakāms un indivīdu uztvere par to, kas ir labs dzimtās valodas prasmes līmenis, atšķiras. Neraugoties uz to, ir iespējams novērot atsevišķas tendences abu valodu hierarhijā.

Rezultāti liecina, ka 47,9 % respondentu pilnībā piekrīt apgalvojumam par angļu valodas un dzimtās valodas lietojumu vienādi labā līmenī, savukārt 77,6 % respondentu ir svarīgi lietot latviešu valodu atbilstoši dzimtās valodas prasmei. Spriežot pēc vidējās vērtības rādītājiem (sk. 20. att.), abu valodu labas prasmes nepieciešamība vērtēta līdzīgi. Tas nozīmē, ka gan latviešu, gan angļu valodas pienācīga apguve jauniešiem ir svarīga. Abu valodu apguve var būt nozīmīga dažādu iemeslu dēļ – latviešu valoda, iespējams, tiek saistīta ar nacionālo identitāti, savukārt labas angļu valodas prasmes nodrošina dažādas pašizpaušmes iespējas (studijas ārzemēs, ceļošana, jaunu draugu iegūšana, informācijas iegūšana u. tml.).

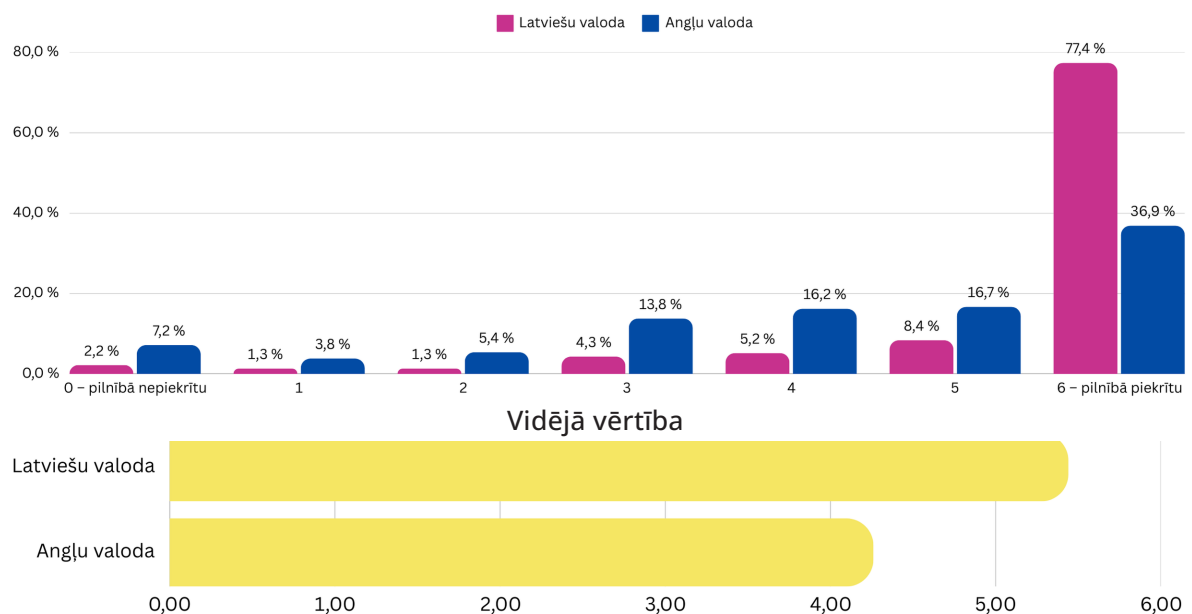
Man ir svarīgi lietot (vai lietot, kad būšu iemācījies(-usies)) latviešu vai angļu valodu kā koptas dzimtās valodas līmenī

20. attēls. Apgalvojuma „Man ir svarīgi lietot (vai lietot, kad būšu iemācījies(-usies)) latviešu vai angļu valodu kā koptas dzimtās valodas līmenī” vērtības, n = 718.

Nākamajā apgalvojumā uzsvērts nevis indivīda personīgais viedoklis par latviešu un angļu valodu, bet gan tas, vai indivīdam ir nozīmīgas apkārtējo domas par runātāja valodas prasmes līmeni (sk. 21. att.). Rezultāti liecina, ka lielākajai daļai jeb 77,4 % jauniešu svarīgāks ir citu viedoklis par viņu latviešu valodas prasmi, jo tā ir dzimtā valoda, un 36,9 % jauniešu vēlas, lai apkārtējie domā, ka viņi angļu valodu lieto dzimtās valodas līmenī.

Es vēlos, lai citi domā, ka latviešu vai angļu valodu lietoju dzimtās valodas līmenī

21. attēls. Apgalvojuma „Es vēlos, lai citi domā, ka latviešu vai angļu valodu lietoju dzimtās valodas līmenī” vērtības, n = 718.

Secinājumi un ieteikumi

Jaunieši jūtas droši un nepiespiesti, lietojot latviešu valodu, turklāt viņi identificējas ar latviešu valodā runājošajiem un kultūru. Arī domājot pie sevis jaunieši izmanto angļu valodu, taču skaitot – latviešu valodu. Valodu ietekmi uz kognitīvajiem procesiem šīs parādības sarežģītības dēļ būtu nepieciešams pētīt turpmāk.

Angļu valodas lietojumu jaunieši parasti saista ar multilingvālu identitāti – tā ļauj viņiem satikt jaunus cilvēkus, iegūt jaunus draugus gan klātienē, gan tiešsaistē. Turklāt apgalvojumu analīze neliecina, ka angļu valodas lietojums ietekmē nacionālās identitātes izpausmi tiešsaistē, piemēram, citiem vēloties uzzināt jaunieša piederību [Bondare 2023d].

Gan latviešu, gan angļu valodas pienācīga apguve ir jauniešiem būtiska, turklāt svarīgāks par prasmju pašnovērtējumu viņiem ir citu viedoklis, jo, piemēram, latviešu valodas prasme ir gan personīgās identitātes būtisks elements, gan ataino kolektīvo piederību.

Jauniešu lingvistiskā attieksme nav izolēta no apkārtējās pasaules, to ietekmē sabiedrība un tajā notiekošie procesi, Parasti runājam par „līdzcilvēku labestīgu attieksmi pret tiem, kas runā ar kļūdām” [VVPP 2021–2027], vairāk domājot par tiem, kas latviešu valodu apguvuši kā svešvalodu vai kuriem tā nav dzimtā valoda. Labestīgas attieksmes nozīmi šoreiz var paplašināt un attiecināt uz neformālu saziņu arī sociālās tīklošanās vietnēs. Aktīvi sociālās tīklošanās vietņu *Twitter* un *Facebook* lietotāji bieži redzami, kritizējot citu indivīdu valodas lietojumu digitālajā vidē, un negatīvs vērtējums bieži vērsts pret jauniešiem, kas vēl vairāk palielina plaisu starp dažādu paaudžu valodas lietotājiem.

Mūsdienās multilingvisms un valodu mija ir neatņemama dzīves sastāvdaļa īpaši jauniešu mērķauditorijā, kam arī turpmāk pievēršama uzmanība valodas politikas aspektā.

BŪTISKĀKIE SECINĀJUMI UN IETEIKUMI LATVIEŠU VALODAS NOZĪMES UN LIETOJUMA STIPRINĀŠANAI JAUNIEŠU MĒRĶGRUPĀ

Pētījumā analizēti Latvijas jauniešu valodas lietojuma paradumi, latviešu un angļu valodas prasme un lingvistiskā attieksme, latviešu valodai pretstatot globalizācijas ietekmē *lingua franca* statusu ieguvušo angļu valodu.

Datu analīze rāda angļu un latviešu valodas pozīcijas valodu hierarhijā jauniešu saziņā, iezīmējot sociolingvistiskā lietojuma jomas, kurās norisinās abu valodu konkurence. Piemēram, sociālās tīklošanās vietnēs jaunieši biežāk lieto angļu valodu. Sarunas ar jauniešiem apliecina, ka latviešu valodas dzirdamību un redzamību nepieciešams nodrošināt visās sabiedrības dzīves jomās, taču jauniešiem aktuālākā ir sociālās tīklošanās telpa. Sabiedrībai un jauniešiem aktuāla, kvalitatīva un saistoša satura izveide un piedāvājums rosinātu vairāk lietot valodu un palīdzētu veidot pozitīvu lingvistisko attieksmi.

Valodas lietojums un lingvistiskā attieksme mainās dzīves laikā, to parāda arī šī pētījuma dati. Nozīmīgākas atšķirības latviešu valodas lietojumā parādās jauniešiem vecumā virs 18 gadiem, viņi latviešu valodu saziņā lieto biežāk un vairāk arī domā par savu prasmi pilnvērtīgi izteikties latviešu valodā.

Kā jau tika norādīts, pētījumā konstatētas atšķirības latviešu un angļu valodas lietojumā dažādās sociolingvistiskajās jomās. Valodas lietojuma biežumu vai daudzumu ietekmē arī tas, kurš valoddarbības veids izmantojams: ja nepieciešamas produktīvās prasmes (rakstītprasme, runātprasme), dominē latviešu valoda, receptīvajās prasmēs (lasītprasme, klausīties prasme) konstatēta angļu valodas dominance. Šīs atšķirības nav pārsteidzošas, ņemot vērā, ka jaunieši ir aktīvi sociālās tīklošanās vietnēs un citur e-vidē.

Latviešu valodas dominance konstatēta galvenajās sociolingvistiskajās valodas lietojuma jomās, t. sk. saziņā ar draugiem un ģimeni. Nozīmīgu lomu jauniešu saziņā ieņem valodu mija, kuras intensitāti grūti mērīt ar iegūtajiem rezultātiem, tādēļ šai parādībai nepieciešama cita pieeja un pētījumi.

Analizējot valodu ietekmi uz kognitīvajiem procesiem, secināts, ka latviešu valoda dominē, taču, pieaugot angļu valodas lietojumam pasaulē, šie procesi būtu pētāmi arī turpmāk (bērni saskaras ar angļu valodu arvien agrākā vecumā, un angļu valodas prasme sabiedrībā pieaug).

Valodu lietojums var ietekmēt jauniešu valodas prasmju pašnovērtējumu. Pētījumā konstatēts, ka jaunieši savu latviešu valodas prasmi vērtē kā labāku nekā angļu valodas prasmi. Vienlaikus šajās valodās viņi augstāk vērtē receptīvās prasmes nekā produktīvās prasmes. Tas nozīmē, ka valodu mācībā nepieciešams integrēt dažādas valodas apguves metodes un uzsvērt produktīvo prasmju nozīmi gan dzimtās, gan citu valodu apgūvē.

Pētījumā nav konstatēta negatīva lingvistiskā attieksme pret latviešu valodu un jauniešiem nav raksturīga nevēlēšanās asociēties ar latviešu kultūru. Tomēr LVA 2023. gadā rīkotā valodas pasākumu cikla „Ņemot un dodot topu par citu” Latvijas skolu jauniešiem laikā varēja vērot, ka sabiedrībā vēl arvien valda stereotipi un mīti, kas negatīvi ietekmē mūsu viedokli par dzimtās valodas vērtību (dzimtās valodas prasme nereti tiek aplūkota tikai nacionālās identitātes aspektā, maldinoši ir uzskati par multilingvisma ietekmi, dažādu valodu lomu sabiedrībā utt.). Sabiedrība jāinformē ne tikai par dzimtās valodas vērtību, bet arī valodu koeksistences jautājumiem un problēmām, multilingvismu kā globālas sabiedrības iezīmi un valodu hierarhijas būtiskām likumsakarībām.

Neapšaubāmi akcentējama oficiālās valodas kā vienotājelementa loma multilingvālajā mūsdienu dažādībā: „Mūsdienu sabiedrības un valodu attieksmes ir kompleksas, tās prasa valodas politikā un plānošanā ievērot multilingvisma realitāti un sabiedrības izpratni par valodu un valodas paveidu vērtību un lomu indivīda dzīvē. Vienlaikus nozīmīgs valodas politikas uzdevums (arī to veidotājiem un sabiedrībām) ir atzīt un saredzēt kopīgo iedzīvotāju aizvien pieaugošajā dažādībā, resp., valodas politikā priekšplānā izvirzās jautājums par nacionālo/oficiālo valodu saglabāšanu un turpmāku attīstību valsts drošības un vienlīdzīgu tiesību nodrošināšanā, neraugoties uz globalizācijas procesu ietekmi.” [Valodas situācija 2016–2020]

Lingvistiskā attieksme kā noteicošais faktors sabiedrības un valodas kompleksajās attiecībās, jo pozitīva attieksme sekmē valodu apguvi un attiecīgi prasmju pilnveidi un lietojuma paplašināšanos. Sarunās ar jauniešiem secināts, ka nepieciešams atrast vidusceļu starp nekritisku un vieglprātīgu valodas lietojumu un asu nosodījumu pret tiem, kuru valoda ne vienmēr atbilst jēdziena „pareizs” izpratnei. Veidojoties jaunai sociālajai realitātei, nepieciešams sekot līdzī pozitīvas lingvistiskās attieksmes kultivēšanai, lai oficiālā valoda, kopta un bagāta, pildītu sabiedrības vienotājas lomu arvien mainīgajā pasaulē.

Ieteikumi latviešu valodas meistarības un lietojuma nostiprināšanai jauniešu vidū atbilstoši valsts valodas politikas rīcības virzieniem

Valodas prasme

Sabiedrībā nepieciešams veicināt izpratni par to, ka arī dzimtās valodas prasme ir regulāri jāpilnveido, tās apguve nebeidzas nekad. Dzimtās valodas meistarība tiek pilnveidota, lietojot valodu gan pasīvi (lasot, klausoties), gan aktīvi (runājot, rakstot). Valodas prasme ietver visus valoddarbības veidus.

Valodas lietojums

Lielāko daļu laika jaunieši pavada virtuālajā un digitālajā pasaulē, kuras saturs ir pieejams angļu valodā. Kaut arī konkurēt ar angļu valodas lietojumu šajā jomā mūsdienās ir grūti, nepieciešams nodrošināt plašu latviešu valodas lietojumu digitālajā vidē, veidojot aktuālu un saistošu saturu, kas radīts, uzklausot mērķauditorijas viedokli un idejas.

Lingvistiskā attieksme

Angļu valodas popularitāte jauniešu vidū nenozīmē latviešu valodas popularitātes samazināšanos vai atteikšanos no latviskās identitātes. Tieši valoda arī jauniešu skatījumā ir viens no valstiskās piederības būtiskiem elementiem.

Jauniešu lingvistiskā attieksme nav izolēta, to ietekmē sabiedrībā notiekošie procesi. Negatīvu sabiedrības stereotipu un pārliecību popularizēšana ir jāaizstāj ar skaidrojošām, izglītojošām, uz pozitīviem risinājumiem vērstām ziņām gan ikdienas komunikācijā, gan saziņā jauniešu sociālās tīklošanās vietnēs un platformās.

Valodas prestižs

Sabiedrībā vēl arvien valda stereotipi un mīti, kas negatīvi ietekmē mūsu uztveri par latviešu valodas vietu un vērtību mūsdienu pasaulē. Turpināma sabiedrības, ne tikai jauniešu, izglītošana un informēšana par latviešu valodas kā dzimtās valodas vērtību (gan nacionālās identitātes, gan personiskās izaugsmes aspektā). Latviešu valodas pozīcijas skatāmas pasaules valodu kontekstā un valodu hierarhijas likumsakarību aspektā. Neviena valoda nav pārāka par citām, katrai valodai ir sava loma noteiktā sabiedrībā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

- Ansaldo, A. I., Marcotte, K., Scherer, L. C., Raboyeau, G. (2008). Language therapy and bilingual aphasia: Clinical implications of psycholinguistic and neuroimaging research. *Journal of Neurolinguistics*, 21, pp. 539–557.
- Baltiņš, M., Druvieta, I. (2017). *Ceļavējš cilvēku ciltij: Valoda sabiedrībā*. Zin. red. L. Lauze. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Beikers, K. (2002). *Bilingvisma un bilingvālās izglītības pamati*. No angļu valodas tulkojusi I. Druvieta. Rīga: Nordik.
- Birdsong, D., Gertken, L. M., Amengual, M. (2012). *Bilingual Language Profile: An Easy-to-Use Instrument to Assess Bilingualism*. COERLL, University of Texas at Austin. Available: <https://sites.la.utexas.edu/bilingual>.
- Bondare, J. (2023a). *Koda jaukšana Latvijas jauniešu vidū: lingvistiskā attieksme un ekstralingvistiskie faktori*. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Bondare, J. (2023b). Jauniešu valodai raksturīgie vārdarināšanas paņēmieni 20./21. gadsimta mijā un šodien. *58. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Gramatika un vārdarināšana" referātu tēzes*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Bondare, J. (2023c). *Doubtot vai šaubīties? Koda jaukšana un anglismi "TikTok" lietotnē. Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*, 18, 95.–108. lpp. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Bondare, J. (2023d). The use of English among Latvian adolescents: A study of multilingual identity and language dominance. *Taikomoji kalbotyra*, 20. Vilnius: Vilnius University Press. Manuscript in press.
- Bondare, J. (2024). *Informatīvs materiāls par jauniešu valodas tūri „Ņemot un dodot topu par citu” [tiešsaiste]*. Latviešu valodas aģentūra. Pieejams: <https://valoda.lv/informativs-materials-par-jauniesu-valodas-turi-nemot-un-dodot-topu-par-citu/> [skatīts 05.01.2025.].
- Coleman, J. C. (1974). *Relationships in Adolescence*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Crystal, D. (2003). *English as a Global Language* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dewaele, J. M. (2016). Why do so Many Bi- and Multilinguals Feel Different When Switching Languages? *International Journal of Multilingualism*, 13 (1), pp. 92–105.
- Dewaele, J. M., Nakano, S. (2013). Multilinguals' perceptions of feeling different when switching languages. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 34 (2), pp. 107–120. doi:10.1080/01434632.2012.712133
- Dovchin, S., Pennycook, A., Sultana, S. (2017). *Popular culture, voice and linguistic diversity: Young adults on- and offline*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Druvieta, I. (2021). Valodas pētījumi valstij, sabiedrībai, cilvēkam. *Latviešu lingvistiskā attieksme: vērtības, pārlicība, prakse*. Kolektīva monogrāfija. Zin. red. Ina Druvieta. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 7.–17.lpp.
- Eiobarometrs 2024 – Special Eurobarometer 540: Europeans and their languages. *Eurobarometer aptauja* [tiešsaiste]. Eiropas Komisija, 2024. *Europa*. Pieejams: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2979> [skatīts 05.01.2025.].
- EFNIL 2009 – *Dublinas deklarācija. Par oficiālo valodu un reģionālo un minoritāšu valodu attiecībām Eiropā*. 7. gadskārtējā conference [tiešsaiste]. Pieejams: <https://efnil.org/lv/documents/dublinas-deklaracija/> [skatīts 05.01.2025.].
- Eurostat 2020 – *What languages are studied the most in the EU? Eurostat ziņojums*, 2022 [tiešsaiste]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220923-1> [skatīts 05.01.2025.].
- Eurostat 2022 – *Being young in Europe today – digital world. Eurostat ziņojums*, 2023 [tiešsaiste]. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Young_people_-_digital_world [skatīts 05.01.2025.].
- Fishman, J. A. (1965). Who speaks what language to whom and when? *La Linguistique*, 1, pp. 67–88. Paris: Presses Universitaires de France.

- Fishman, J. A. (1972). *The sociology of language: an interdisciplinary social science approach to language in society*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Gertken, L., Amengual, M., Birdsong, D. (2014). Assessing Language Dominance with the Bilingual Language Profile. In P. Leclercq, A. Edmonds, H. Hilton (eds.), *Measuring L2 Proficiency: Perspectives from SLA*, pp. 208–225. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781783092291-014>.
- Graddol, D. (2003). English in the future. In A. Burns, C. Coffin (eds.), *Analysing English in a Global Context: A Reader*, pp. 26–37. Routledge.
- Grosjean, F. (2001). The Bilingual's Language Modes. In J. Nicol (ed.), *One Mind, Two Languages: Bilingual Language Processing*, pp. 1–25. Oxford: Blackwell.
- Grosjean, F. (2010). *Bilingual: life and reality*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hornberger, N. H. (1994). Continua of Bilinguality. In: Bernardo M. Ferdman, Rose-Marie Weber, Arnulfo G. Ramirez (eds.). *Literacy Across Languages and Cultures*, State University of New York Press, pp. 101–139.
- Izm 2023 – *Pāreja uz Vienotu skolu*. Izglītības un zinātnes ministrijas ziņojums, 2023 [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/pareja-uz-vienotu-skolu> [skatīts 05.01.2025.].
- Keysar, B., Hayakawa, S., An, S. (2012). The foreign-language effect: thinking in a foreign tongue reduces decision biases. *Psychological Science*, 23 (6), pp. 661–668. doi: 10.1177/0956797611432178
- Kukle, L. (2020). *Anglicismi, baby!* Satori [tiešsaiste]. Pieejams: <https://satori.lv/article/anglicismi-baby> [skatīts 05.01.2025.].
- Linde, L. (2020). *Bet vai tu to vari pateikt latviski?* Satori [tiešsaiste]. Pieejams: <https://satori.lv/article/bet-vai-tu-vari-pateikt-latviski> [skatīts 05.01.2025.].
- Mijatović, M., Ewa Tytus, A. (2019). The bi-personal bilingual: a study of the perceived feeling of a changed self. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 22 (2), pp. 224–236, doi: 10.1080/13670050.2016.1248373
- Mills, Jean. (2004). Mothers and mother tongue: Perspectives on self-construction by mothers of Pakistani Heritage. In A. Pavlenko, A. Blackledge (eds.), *Negotiating of identities in multilingual contexts*, pp. 161–191. Clevedon: Multilingual Matters. doi: 10.21832/9781853596483-008
- MK rīkojums Nr. 601 – *Par Valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam*. Ministru kabineta rīkojums Nr. 601, Rīgā 2021. gada 25. augustā, prot. Nr. 57 35. § [tiešsaiste]. Likumi. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325679-par-valsts-valodas-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam> [skatīts 05.01.2025.].
- Montanari, S., Quay, S. (eds.) (2019). *Multidisciplinary Perspectives on Multilingualism: the Fundamentals*. De Gruyter.
- OBDILCI (2024). Indicators for the Presence of Languages in the Internet. [online]. The Observatory of Linguistic and Cultural Diversity in the Internet. Available: <https://www.obdilci.org/projects/main/>
- OECD (2020). PISA 2018 Results, Vol. VI: *Are Students Ready to Thrive in an Interconnected World?* PISA [online]. Paris: OECD Publishing. Available: <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.
- Oficiālās statistikas portāls 2022 – *Svešvalodu apguve vispārizglītošajās skolās (mācību gada sākumā)*. Oficiālās statistikas portāla datubāze [tiešsaiste]. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD_sociala_izgl_vispskolas/IZG110.px/ [skatīts 05.01.2025.].
- Office of the Surgeon General (OSG). (2023). *Social Media and Youth Mental Health: The U.S. Surgeon General's Advisory*. Washington (DC): US Department of Health and Human Services. Available: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK594759/>
- Pavlenko, A. (2006). Bilingual selves. In A. Pavlenko (ed.), *Bilingual minds: Emotional experience, expression, and representation*, pp. 1–33. Clevedon: Multilingual Matters.
- Pavlenko, A. (2014). *The Bilingual Mind: And What it Tells Us about Language and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Požarnova, V. (2021). Lingvistiskās attieksmes izpausmes interneta diskusijās. *Latviešu lingvistiskā attieksme: vērtības, pārliecība, prakse*. Kolektīva monogrāfija. Zin. red. Ina Druvieta. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 154.–163.lpp.

- Rothwell, J. (2023). *Teens Spend Average of 4.8 Hours on Social Media Per Day*. [tiešsaiste]. Pieejams: <https://news.gallup.com/poll/512576/teens-spend-average-hours-social-media-per-day.aspx> [skatīts 05.01.2025.].
- Rydenvald, M. (2018). Who speaks what language to whom and when – rethinking language use in the context of European Schools. *International Journal of the Sociology of Language*, 2018 (254), pp. 71–101. <https://doi.org/10.1515/ijsl-2018-0034>
- Statista 2023a – *Languages most frequently used for web content as of January 2023, by share of websites*. Statista [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/262946/most-common-languages-on-the-internet/> [skatīts 05.01.2025.].
- Statista 2023b – *Most popular social networks worldwide as of October 2023, ranked by number of monthly active users*. Statista [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> [skatīts 05.01.2025.].
- Statista 2023c – *Distribution of Facebook users worldwide as of January 2023, by age and gender*. Statista [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/376128/facebook-global-user-age-distribution/> [skatīts 05.01.2025.].
- Statista 2023d – *Distribution of Snapchat users worldwide as of January 2023, by age and gender*. Statista [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/933948/snapchat-global-user-age-distribution/> [skatīts 05.01.2025.].
- Statista 2023e – *Distribution of Snapchat users worldwide as of January 2023, by gender*. Statista [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/326460/snapchat-global-gender-group> [skatīts 05.01.2025.].
- Strelēvica-Ošiņa, D. (2021). Lingvistiskā attieksme latviešu sabiedrībā: pūrisms, dzimte un citi aspekti. *Latviešu lingvistiskā attieksme: vērtības, pārlicība, prakse*. Kolektīva monogrāfija. Zin. red. Ina Druvieta. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 184.–216. lpp.
- Strelēvica-Ošiņa, D. (2023). Preskriptīvisms. Nacionālā bibliotēka [tiešsaiste]. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/4904-preskriptivisms> [skatīts 05.01.2025.].
- Tanti, C., Stukas, A. A., Halloran, M. J., Foddy, M. (2011). Social identity change: shifts in social identity during adolescence. *Journal of Adolescence*, 34 (3), pp. 555.–567.
- Tarp, S. (2010). Knowledge versus skills. In: P. A. Fuertes-Olivera (ed.). *Specialised Dictionaries for Learners*, de Gruyter, pp. 45–46.
- Tarrant, M., North, A. C., Edridge, M. D., Kirk, L. E., Smith, E. A., Turner, R. E. (2001). Social identity in adolescence. *Journal of Adolescence*, 24 (5), pp. 597–609.
- The Verge 2021 – *Facebook's lost generation*. The Verge [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.theverge.com/22743744/facebook-teen-usage-decline-frances-haugen-leaks> [skatīts 05.01.2025.].
- Valodas situācija 2016–2020 – *Valodas situācija Latvijā: 2016–2020*. Sociolingvistisks pētījums. Zin. red. G. Kļava, I. Vītola. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Valodas situācija 2023 – *Valodas situācija Latvijā. Sabiedrības aptaujas (2023) rezultāti*. Sast. G. Kļava, I. Vītola. Rīga: Latviešu valodas aģentūra. Pieejams: https://valoda.lv/wp-content/uploads/2016/12/Valodas_situacija_2023.pdf [skatīts 05.01.2025.].
- Vannini, L., Le Crosnier, H. (2012). *NET. LANG Towards the Multilingual Cyberspace*. C&F éditions.
- Vogels, E. A., Gelles-Watnick, R., Massarat, N. (2022). *Teens, Social Media and Technology 2022*. Pew Research Center [tiešsaiste]. Pewresearch.org. Pieejams: <https://www.pewresearch.org/internet/2022/08/10/teens-social-media-and-technology-2022/> [skatīts 05.01.2025.].
- VVPP 2021–2027 – *Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam*. Izglītības un zinātnes ministrija [tiešsaiste]. Ministru kabineta 2021. gada 25. augusta rīkojums Nr. 601 Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/valsts-valodas-politikas-pamatnostadnes-2021-2027-gadam-2> [skatīts 05.01.2025.].
- Wang Y, Wei L. (2022). *Thinking and Speaking in a Second Language*. Cambridge University Press.
- Widdowson, H. G. (1978). *Teaching Language as Communication*. Oxford University Press.